

A K A A N A L K K U L A

RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN SELVITYS

Käytetyt lyhenteet:

MML	Maanmittauslaitos
AKA	Akaan kaupungin rakennusvalvonnan arkisto
KA	Kansallisarkisto, Astia- Kansallisarkiston asiointipalvelu
KK	Kansalliskirjasto, Kirjastoverkkopalvelut Doria
TM	Timo Meriluoto, vanhat kartat
VK	Vanhat kartat.fi
VV	Vanhaa Viialaa
SVTV	Sata vuotta teollisuutta Viialassa
KS	Kotiseutumme Toijala-Valkeakoski-Viiala
AK	Akaan historia I Toijala-Kylmäkoski-Viiala
VTA	Viialan tehtaan arkisto

Kuva- ja karttalähteet:

Valokuvat ja kartat ellei toisin mainita: Arkkitehtitoimisto Helamaa ja Heiskanen Oy
Uudet ilmakuvat alueesta ja rakennuslomakkeiden kohteista: Rojak OY, Roope Jakonen
Historialliset ilmakuvat: Maanmittauslaitos

Rakennuslomakkeiden vuosiluvut: Akaan kaupungin rakennusvalvonta

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4-6
2 Viialan alueen historia ja rakentuminen	7
2.1 Lapinkulma/ Alkulan kylä	7-9
2.2 Maatalouden aikakausi isojaon jälkeen	10-16
2.3 Teollinen aikakausi	17-19
2.4 Jälkiteollinen aikakausi	20-21
Historialliset ilmakuvat	22-23
3 Nykytila	24-26
4 Rakennuslomakkeet	27-112
1. Mäkelä	29
2. Rauhanmäki	30
3. Tienhaara	31
4. Kortteli 100/6	32
5. Tuomisto	33
6. Leppä	34
7. Alho	35
8. Alanko	36
9. Töyrylä	37
10. Haavikko	38
11. Tienhaara	39
12. Tuomela	40
13. Tasala	41
14. Tonttila I	42
15. Mikkola	43
16. Lähteenmäki	44
17. Tuulensuu	45
18. Mikkola	46-48
19. Päivänsalo	49
20. Ylimäki	50
21. Välimäki	51
22. Siipelä	52-56
23. Erkkilä	57
24. Koivisto	58
25. Lehtola	59
26. Lehto I	60
27. Haavisto	61
28. Kotoniitty	62
29. Edelweis	63-64
30. Satuvaara	65
31. Uusimaa	66
32. Sivutila	67
33. Tienhaara	68
34. Niittymäki	69
35. Pajula	70
36. Yläkulma	71

37. Järkäle	72
38. Ylhäinen	73-74
39. Hannula	75
40. Mikkola	76
41. Kirsinkulma	77
42. Vähälä	78
43. Koivikko	79
44. Päivärinne	80
45. Kivelä	81
46. Kuusirinne	82
47. Kortteli 111/3	83
48. Kortteli 111/2	84
49. Korpisaari	85
50. Tyynelä	86
51. Rauhala	87
52. Virta	88
53. Mutka	89
54. Salmio	90
55. Sopula	91
56. Koivula	92
57. Kierä	93
58. Kuoppamäki	94
59. Kulmala	95
60. Kuusimäki	96
61. Pylkkö	97
62. Kuusela	98
63. Matinmäki	99
64. Mörrilä	100
65. Kallio	101
66. Kallio	102
67. Ketunrinne	103
68. Mäenpää	104
69. Köppilä	105
70. Mäkipää	106
71. Lähdesmäki	107
72. Koivumäki	108
73. Mäkelä	109
74. Koivumäki	110
75. Kivimäki	111
76. Huvikumpu	112
5 Rakennushistorialliset arvot	113-115
6 Kulttuurihistorialliset arvot	116
7 Maisemahistorialliset arvot	117-118
8 Yhteenveto	119
Lähteet	

1 Johdanto

Alkkula sijaitsee Pirkanmaalla, Akaan Viialassa. Selvitysalue rajautuu lännessä Lapintiehen sekä historiallisesti merkittävään tielinjaukseen Tampereentiehen, pohjoisessa raja-
aus kulkee virkistysalueen läpi kohti päära-
taa. Virkistysalueen takana sijaitsee historial-
lisesti merkittävä Lapinkulmantien linjaus
sekä Uotilan tilan rakennuksia. Idässä alue
rajautuu Helsinki-Tampere päärataan ja ete-
läpuolella Vakkistentiehen, jonka varrella on
vanha Viialan Viilatehdas. Selvitys on tehty
kortteleita 98-103 ja 111-121 sekä puisto-
muuntaja, voimansiirto- ja urheilualuetta kos-
kevan Alkkulan asemakaavamuutoksen alu-
eelle. Työn tilaaja on Akaan kaupungin kaa-
voitus ja maankäyttö.

Selvitys on tehty asemakaavamuutoksen tueksi asemakaavamuutosalueesta. Alkkulan asemakaavamuutos on tullut vireille vuonna 2017. Samana vuonna oli nähtävillä osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman palautteen sekä 2018 järjestetyn viranomaisneuvottelun perusteella, päätettiin kaavamuutosalueelle laatia rakennusinventointi (Akaan Alkkulan rakennusinventointi). Inventointi tehtiin Akaan kaupungin toimesta vuonna 2018. Vuonna 2023 todettiin tarpeelliseksi tuottaa laajempi rakennetun kulttuuriympäristön selvitys.

Menetelmät

Tämän selvityksen on laatinut Arkkitehtitoimisto Helamaa ja Heiskanen Oy. Työryhmän jäseninä ovat Jussi Toivola, Jare Virtanen ja Jessica Sivula. Selvitys on tehty loka-joulukuun 2023 aikana.

Kuva 1 Kartta Viialan sijainnista. AKA.

Kuva 2 Kartta Viialasta. Punaisella merkitty selvityksen alue. AKA

Maastokäynnit toteutettiin lokakuussa.

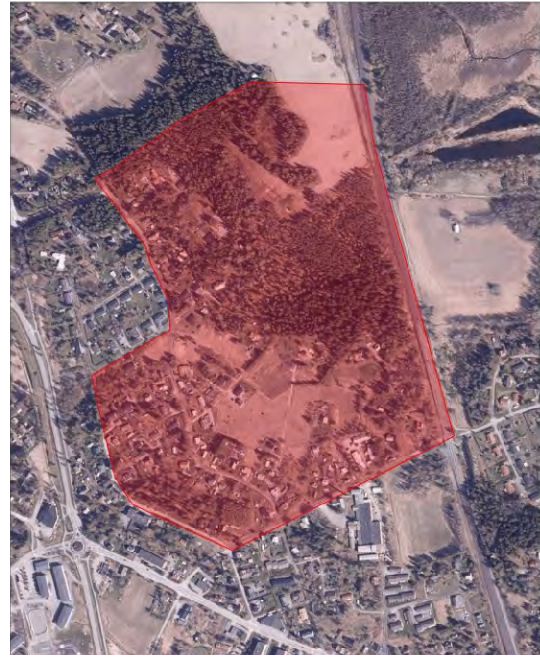
Selvitystyö pohjautuu kahteen maastokäyntiin kohdealueella ja tilattuun ilmakuvaukseen, lähdekirjallisuuden sekä arkistolähteiden, kuten vanhojen karttojen tutkimiseen sekä aiemmin alueesta tehtyihin inventointeihin. Työmenetelminä on käytetty Museoviraston Talon tarinat -opasta, rakennetun kulttuuriympäristön selvitysohjeita sekä yhteispohjoismaiseen kulttuuriympäristöjen selvittämisen DIVE-menetelmää.

Arvotusperusteet

Kohteiden arvottaminen pohjautuu Museoviraston arvotusperusteisiin ja rakennetun kulttuuriympäristön merkittävyyden arvioimisen malliin. (Jari Heiskanen, Maakuntamuseo)

Rakennetun kulttuuriympäristön merkittävyyttä arvioidaan vakiintuneen mallin avulla, jossa tarkastellaan alueita, kohteita ja rakennuksia seuraavien arvojen kautta:

<i>rakennushistoriallinen:</i>	<i>Kohdetta leimaavat sen rakentamisajankohdalle ominaiset piirteet, jollekin muutosajankohdalle ominaiset piirteet tai jatkuvuudet. Kohde ilmentää esimerkiksi rakennusaikaansa, materiaali tai rakennusteknisiä piirteitä.</i>
<i>historiallinen:</i>	<i>Kohteeseen liittyy esimerkiksi merkittäviä henkilöhistorian, sosiaalihistorian, elinkeinohistorian, sotahistorian, liikennehistorian tai teollisuushistorian ilmiöitä.</i>
<i>maisemallinen:</i>	<i>Kohteella on merkitystä ympäröivässä maisemassa tai kaupunkikuvassa tai kohteella on merkitystä ympäröivän maiseman muodostumiselle esimerkiksi elinkeinotoiminnan kautta.</i>
<i>Inventoitavien alueiden, kohteiden ja rakennuksien arvottamisessa käytetään seuraavia kriteereitä, jotka perustuvat lakiin rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010):</i>	
<i>harvinaisuus tai ainutlaatuisuus:</i>	<i>Kohteen harvinaisuus voi liittyä esimerkiksi rakennustapaan tai arkkitehtuuriin.</i>
<i>historiallinen tyypillisuus alueelle:</i>	<i>Kohde edustaa esimerkiksi alueen tyypillisiä piirteitä tietyllä ajanjaksolla.</i>

Kuva 3 Ilmakuva kohdennettuna selvityksen alueeseen. AKA

<i>edustavuus:</i>	<i>Kohde ilmentää alueen tai ajanjakson tyypillisiä piirteitä, jotka ovat säilyneet hyvin.</i>
<i>alkuperäisyys:</i>	<i>Kohde on alkuperäisessä käyttötarkoituksessa tai siinä on säilynyt alkuperäinen arkkitehtuuri ja/tai rakennustapa. Kohteen alkuperäisyys voi liittyä esimerkiksi käytön jatkuvuuteen.</i>
<i>historiallinen todistusvoimaisuus:</i>	<i>kohteen merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä. Historiallinen merkitys voi liittyä esimerkiksi teollisuushistoriaan, tekniikan historiaan, kulttuurihistoriaan, henkilöhistoriaan tai yhteiskunnallisiin ilmiöihin.</i>
<i>historiallinen kerroksellisuus:</i>	<i>Kohteessa on näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta.</i>

2 Alueen historia ja rakentuminen

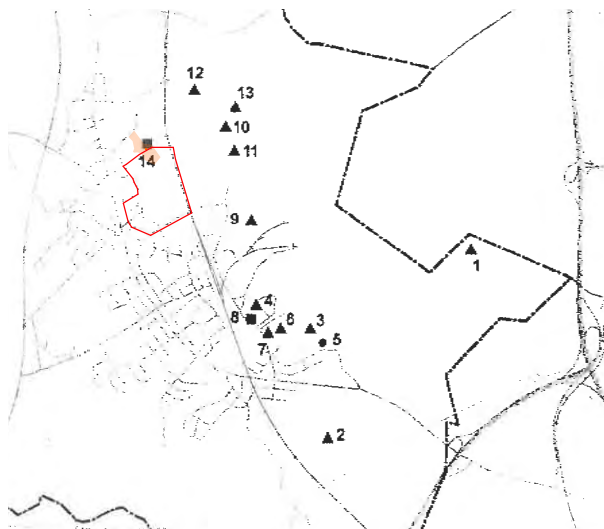
2.1 Lapinkulma / Alkulan kylä

Ensimmäiset asutuksen merkit Viialasta ovat kivikaudelta. Kivikautisia asuinpaikkoja on löydetty Alkkulan lammen alueelta selvitysalueen itäpuolelta, viereisellä kartalla (Kuva 4.) numerot 10, 11, ja 12. Ensimmäiset asukkaat olivat saamelaisia ja todisteita tästä on jäänyt paikkojen nimistöihin. Selvityksen alueen luoteispuolella sijaitsevan Lapinkulman alueen nimen arvellaan tulleen saamelaisilta, jotka asuttivat Alkkulaa viimeisimpänä Etelä-Pirkanmaan alueista. Lappalaisten katsotaan hävinneen Viialasta 1500-luvulla.¹

Alkulan kylä mainitaan ensimmäisen kerran 1540 vuoden maakirjassa. Kylä oli osa Tolvilan jakokuntaa ja kuului vielä tällöin Lempäälän pitäjään. Alkkulan vanha kylän paikka on viereisellä kartalla (Kuva 4.) numero 14. Hallinnollisesti Viiala kuului Lempäälään 1870-luvulle asti, mutta kirkollisesti se kuului Akaaseen jo 1600-luvun lopulla.² Vanhoissa teksteissä ja kartoissa kylän nimi on kirjoitettu ”Alkula”, mutta jossain vaiheessa nimi on ajansaatossa muuttunut Alkkulaksi.

Alkulan kylä rakentui kahden Hämeenlinnasta Tammerkoskelle suuntaavan kulkuväylän väliin. Itäpuolella osana vesireittejä oli (myöhemmin erilliseksi järvekseen irtautunut) Alkulan lahti, joka oli osa Jumusjärveä ja länssiosassa kulki Hiidentie, jota pidetään Hämeen paikallisteistä vanhimpana ja ainakin ajoittain merkittävimpänä. Sydän-Hämeen Satakuntaan yhdistänyt tie todennäköisesti periytyy rautakaudelta ja oli jo 1500-luvulla varustettu kestäkievarein.³

Ensimmäinen maininta sarkajaon toimeenpanemisesta on Lempäälän syyskäräjiltä 1630, jossa Alkkulasta kotoisin oleva Heikki Laurinpoika kertoi hänen naapureidensa sarkojen

Kuva 4 Viialan kiinteät muinaisjäännökset. VV

Kuva 5 Karttapiirros vuodelta 1658 Hämeen ja Satakunnan välisestä rajasta Viialan ja Konhon seudulta. Vasemmalla joen yli kulkeva Haihunkosken silta. AK

Kuva 6 Akaan kylät ja jakokunnat. AK

¹ Korkeamäki, *Vanhaa Viialaa: Viialan historiaa sanoin ja kuvin*.

² Suvanto, *Akaan historia: Toijala, Kylmäkoski, Viiala*.

³ Luoto, ”Pirkanmaan historiallisesti merkittävät tiet – Karttaselvitys”.

olevan ”kylänjaossa” pidemmät kuin hänen omansa. Asia vietiin tarkastusmiehille, jotka suorittivat kylässä ”oikeaa aurinkojakoa ja tangotusta”.⁴

Vuonna 1541 Alkkula oli vielä yksinäistila, jossa oli vain yksi talo, Laurila. Laurilan tila on ollut yksi Satakunnan suurimmista talonpoikaistiloista. Tästä kertoo maininta kahdesta härkäparista, mikä viittaa laajoihin peltoalueisiin sekä kylvöjen määrä tuona vuonna: äyri-luvultaan 12 ja kylvöltään 14,4 tynnyriä. Alkkulan karjaluku oli vuonna 1540 Lempäälän suurin. Alkkulan kantataloihin kuuluivat Laurila, Uotila (Otila), Päre (Pärrä) ja Ylhäinen, joista 1600-luvulla Päre, Uotila ja Ylhäinen olivat ratsutiloja. Uotila ja Ylhäinen kuuluivat jonkin aikaa Tolvilan kartanoon 1600-luvun lopulla. Laurilasta erotettiin omiksi tiloikseen Uotila vuonna 1546, Päre ja Niilon tila (Laurila II) vuonna 1552 sekä Ylhäinen vuonna 1625⁵.

1650

Kuva 7 Kartta vuodelta 1650. Ote Satakunnasta. KA

Alkkula on mainittu ensimmäisen kerran 1650 vuoden Satakunnan lääni- ja kihlakunnan kartassa. Karttaan on merkitty kyliä ja ratsupolku, joka todennäköisesti kuvaa nykyistä Keskuskatu-Tampereentietä. Vesistöistä kartassa näkyvät Alkkulanlahti ja Riitiälänjärvi. Huomataan, että kaikki kylät sijaitsevat vesistöjen läheisyydessä ja kylät ovat suurin piirtein nykyisillä paikoillaan. Karttaan ei ole merkitty peltoalueita tai niittyjä.

⁴ Kilpelä ja Lähdesmäki, ”Koekaivaus historiallisen ajan kyläntontilla 2003. Verrokkina Viialan Alkkulan kyläpaikka.”

⁵ Korkeamäki, *Vanha Viiala: Viialan historiaa sanoin ja kuvin*.

1699

Kuva 8. Kartta vuodelta 1699. KA

Alkkula Hämeen läänin maakirjakartassa vuodelta 1699. Karttaan on merkitty pellot, niityt ja metsämaat. Tolvilan ja Viialan kartanoiden maat ja asutukset on merkitty karttaan tarkemmin. Asutusten ympäristöt on muokattu pelloiksi. Viialan läpi kulkeva maantie mukailee nykyisen Keskuskadun linjaa. Kartassa Alkkulan alue on jätetty tyhjäksi, mutta karttaan on merkitty Alkkulan lahti. Punaisella rajattu karttaan selvityksen alue.

	1540	1560	1571	1600	1610	1631	1650	1680	1700	1757 jälkeen isojako
taloluku	1	4	4	5	3	4	4	4	4	
	Laurila	Laurila Uotila Niilo Päri	Laurila Uotila Niilo Päri	Laurila Uotila Niilo Päri ?	(Laurila Uotila Päri) ?	Laurila Uotila Päri Ylhäi- nen	Laurila Uotila Päri Ylhäi- nen	Laurila Uotila Päri Ylhäi- nen	Laurila Uotila Päri Ylhäi- nen	kylä hajaantuu ja kylätontti auti- oituu (ks. kartta 1863-64)

2.2 Maatalouden aikakausi isojaon jälkeen

Vuonna 1757 aloitetusta isojaosta ja sen aiheuttaman kylärakenteen hajoamisen vaiheista ei Alkkulan kylän osalta ollut saatavilla tarkkoja tietoja. Uusi järjestys johti vanhojen kyläkeskusten pienenemiseen ja Alkkulan kyläkeskus katosi lähes kokonaan. Pirkanmaan maakuntamuseon Siiri-järjestelmän tarjoamien tietojen mukaan vanha ryhmäkylä autioitui jo 1700-luvulla. Vuoden 2005-06 inventoinnin⁶ mukaan autioituminen tapahtui 1800-luvun alkupuolella. Kyseisessä inventoinnissa Ossi Anttalaisen taulukon taloluvut päättyvät jo ennen vuotta 1755. Myös Laurilan uudempi talo 1800-luvulta on autioitunut.⁷

Ensimmäiset löydetty isojaon kartat ovat vuodelta 1863. Tolvilan, Hinkan, Uotilan, Ylhäisen, Laurilan ja Pärin tilat näkyvät 1863–1864 isojaon kartassa.

Viialan kautta kulkeva Hämeenlinna-Tampere rautatie valmistui vuonna 1876. 1900-luvun alussa Frans Hinkka osti Laurilan tilan ja liitti sen Hinkan tilaan. Erik Estlander osti Pärin tilan vuonna 1920 ja vanhojen rakennusten purkamisen jälkeen tilalle rakennettiin Viialan Viilatehtaalle uudet tilat.⁸

Kuva 9 Uotilan tilan asuinrakennus. Rakennettu 1891. Kuva n. vuodelta 1930. VV, Valokuvaamo Näkki

Kuva 10 Uotilan tilan rakennus. Peltikatto tehty 1950-luvulla. Kuva vuodelta 2006. VV, Seppo Poutala

Kuva 11 Ylhäisten vanha pirtti 1900-luvun alussa. Rakennus on 1800-luvulta ja purettu ennen sotia. VV

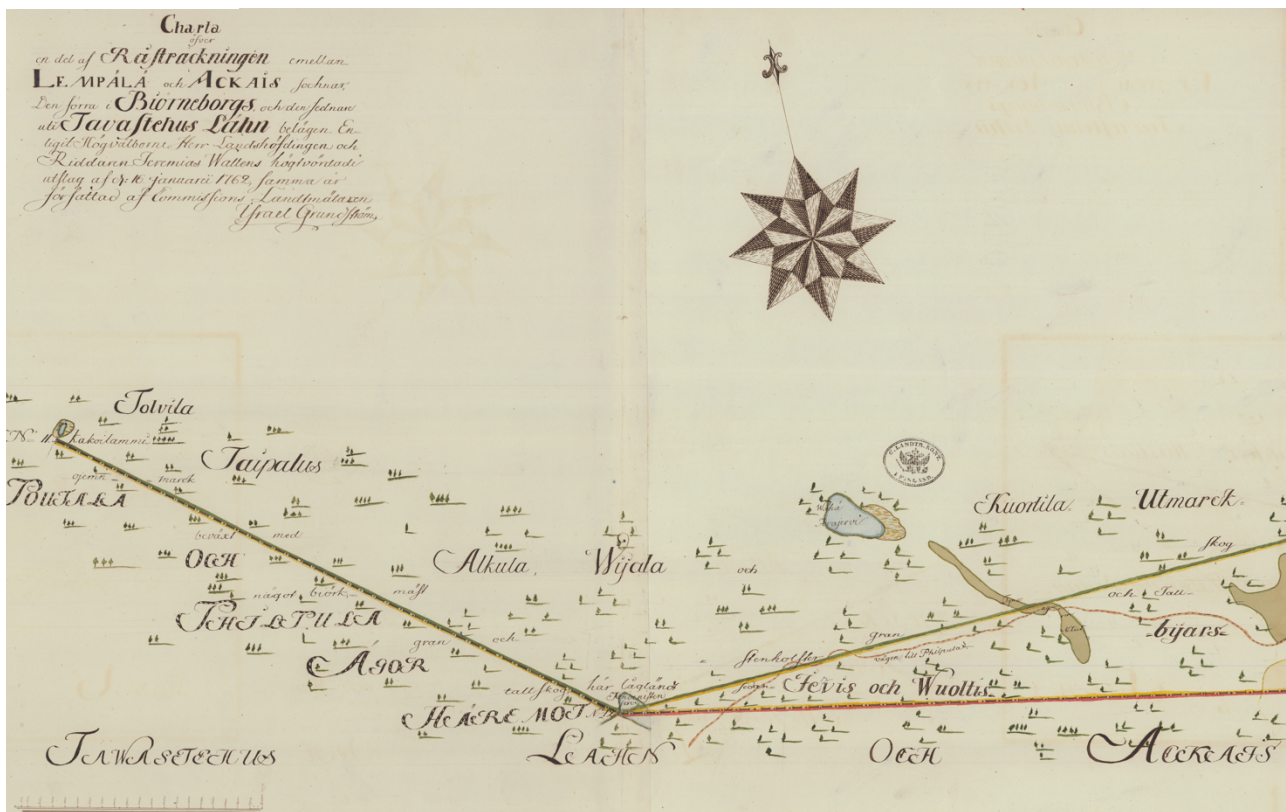
Kuva 12 Ylhäisten tilan rakennus vuodelta 2006. VV, Jari Heiskanen

⁶ Heiskanen, Viialan rakennetun ympäristön ja kulttuurimaiseman inventointi 2005-2006.

⁷ Heiskanen, Viialan rakennetun ympäristön ja kulttuurimaiseman inventointi 2005-2006.

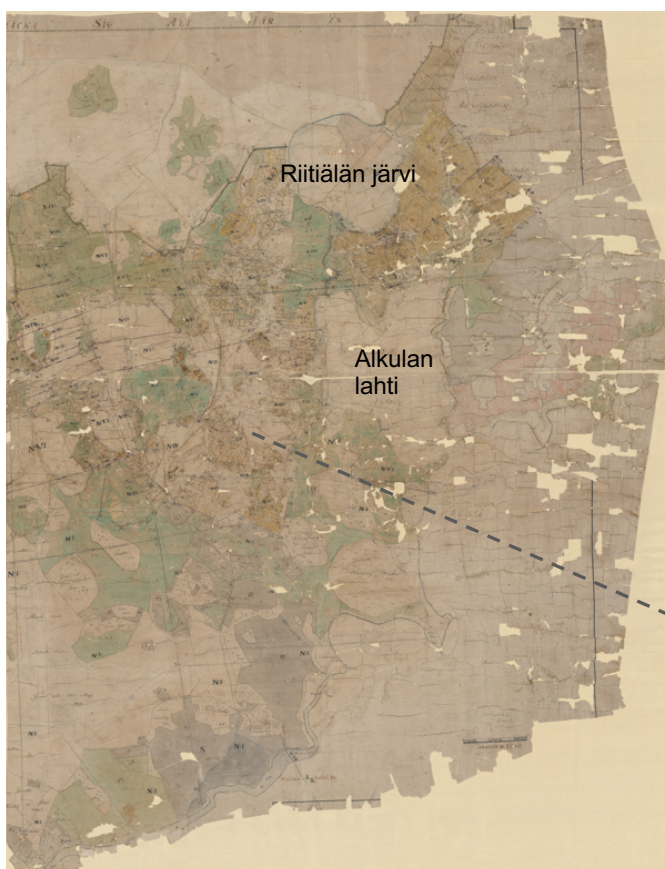
⁸ Korkeamäki, Vanhaa Viialaa: Viialan historiaa sanoin ja kuvin.

1762

Kuva 13 Ote rajankäyntikartasta Lempäälästä ja Akaasta vuodelta 1762. KA

1773

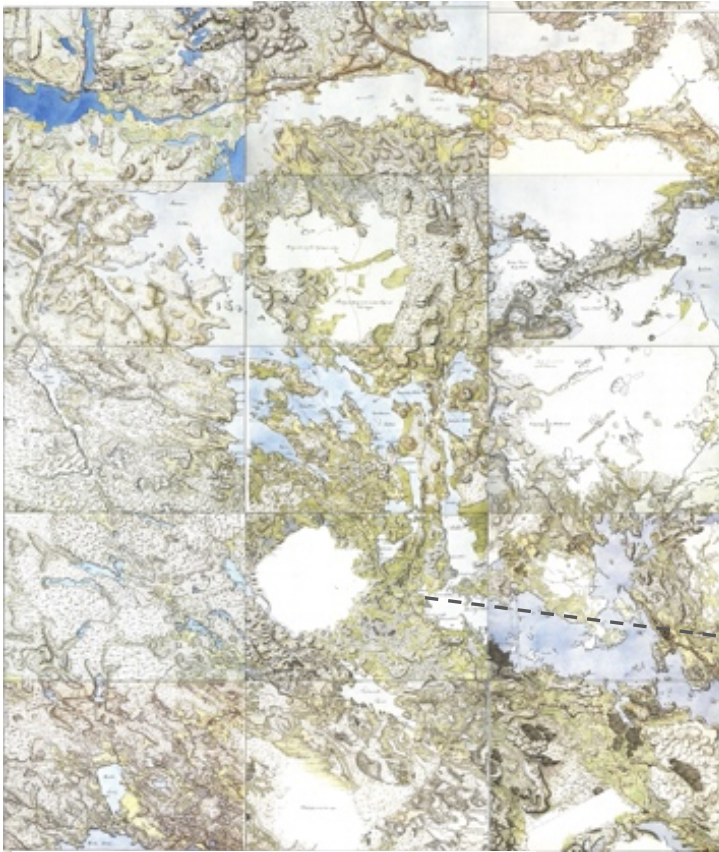

Viialan kunta isojaon kartassa vuodelta 1773. Kartta on ensimmäisiä koko kunnan tarkasti kattavia karttoja. Kartalle on merkitty pellot ja niityt, tiet ja polut sekä sen ajan pitäjät ja kartanot. Asutus on rakentunut historiallisen maantien Tampere- Hämeenlinna varteen sekä vesistöjen läheisyyteen. Isojaon kartassa näkyy myös toinen tärkeä maantie Narvanmatkatie, joka vei Tyrväälle. Vesistöt Alkkulan lahti, Riitiälän järvi sekä Jumusen selkä on merkitty karttaan.

Kuva 14 Isojaon kartta vuodelta 1773. KA

1776

Kuva 15 Karttaote vuodelta 1776. TM

Alkkula kuninkaan kartastossa vuodelta 1776. Vesistöt ja maantiet on merkitty selkeästi karttaan, asutusta ei Alkkulan alueelle ollenkaan. Kartasto liittyi Ruotsin kruunun sodankäynnin tarpeisiin. Kartassa näkyy (mustalla) Tampereentie ja Keskuskatu sekä näiden risteys. Alkkula on ollut teiden risteyspaikka jo 1770-luvulla.

1855

Kuva 16 Karttaote vuodelta 1855. KK

Alkkula Kalmbergin kartastossa vuodelta 1855. Topografisessa kartassa näkyvät tielinjat ja asutus sekä niityt ja pellot. Pellot on merkitty vaalealla ja niityt viivoituksella. Jakokunnan takamaille huomaa rakentuneen torpparien asutuksia, jotka on merkitty kirjaimella T. Tähän vaikutti isojaon aloittaminen sekä väkiluvun kasvu. Isojaon tehokas toteutuminen Alkkulassa aiheutti vanhan kyläkeskustan autioitumisen. Uotilan ja Tolvilan kantatilat on merkitty karttaan.

Vesistökartta 1841

Oheisessa kartassa on kuvattu Riitälän järven ja Alkulan järven rantojen jaottelu mm. Laurilan, Uotilan, Tolvilan, Viialan, Ylhäisen, Hinkan ja Hyrkään tilojen kesken.

Kuva 17 Vesistökartta vuodelta 1841. KA

Isojaon kartan selitysoasa 1863-64

A	1863	Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
B	1863	Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
C	1863	Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
D	1863	Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
E	1863	Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
F	1863	Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
G	1863	Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
H	1863	Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			

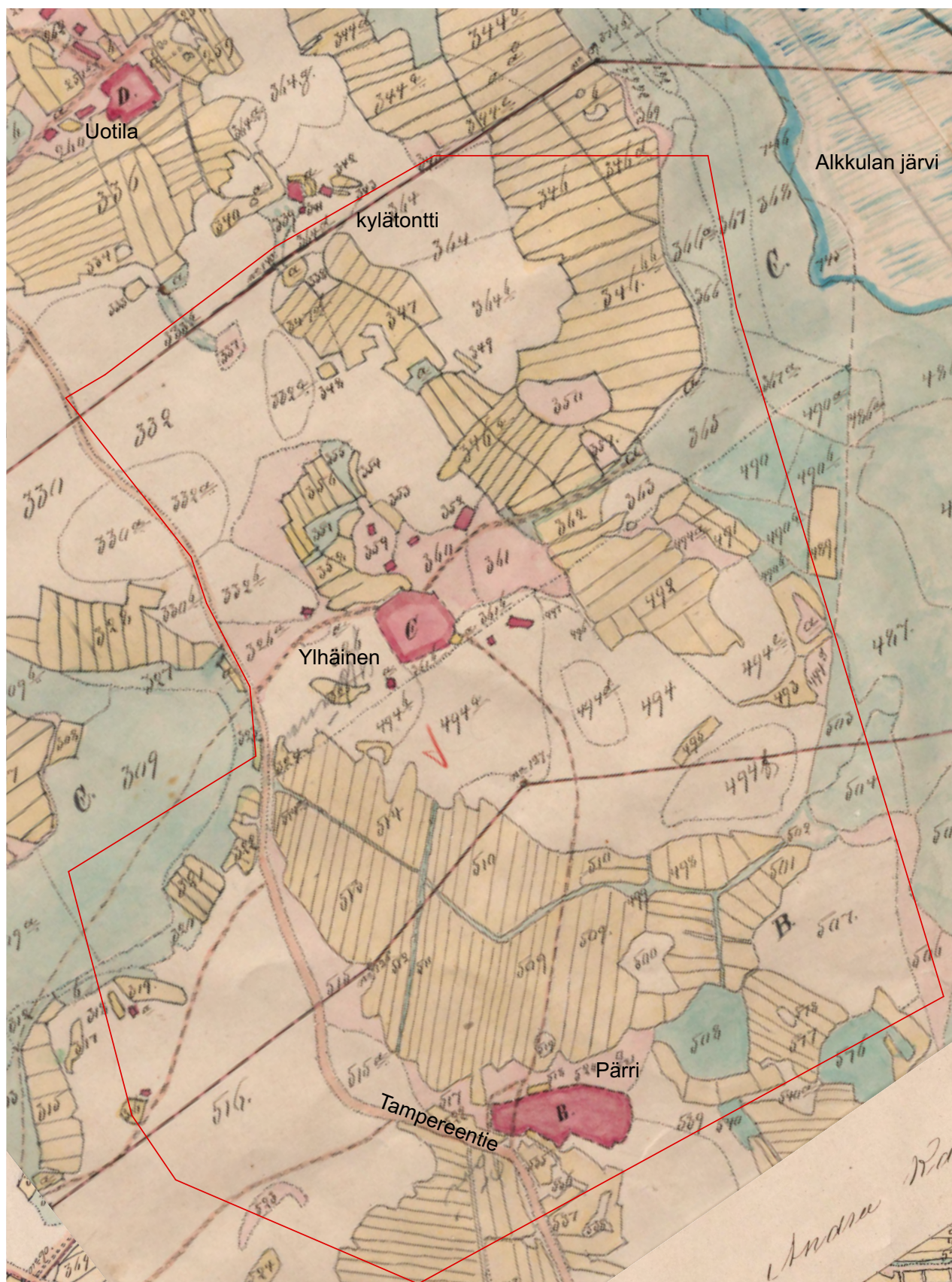
G	1863	Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
H	1863	Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			
		Kirkon alueella			

Kuva 18 Otteet isojaon selitysosasta vuodelta 1863–64. KA

1863-64

Kuva 19 Ote isojaon kartasta vuosilta 1863–64. Selvityksen alue rajattuna punaisella. KA

Kuva 20 Ote isojaon kartasta vuosilta 1863–64. Selvityksen alue rajattuna punaisella. KA

2.3 Teollinen aikakausi

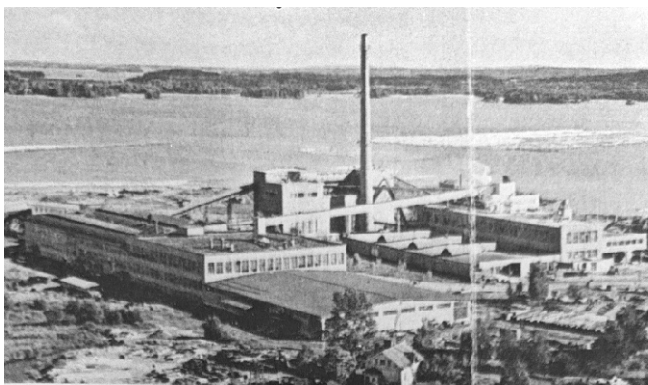
Viiala oli maatalousvaltainen kunta vuoteen 1873 asti, kunnes ensimmäiset teolliset työpaikat saapuivat kuntaan. Viialasta tuli Akaassa teollisuuden edelläkävijä ja vuosina 1873–1903 teollisuus keskittyikin yksinomaan Viialaan. Tähän vaikutti rautatien rakentaminen Turusta Tampereelle sekä hyvät vesistöyhteydet.

Viialan taajama alkoi rakentua kuntarajan molemmin puolin, esimerkiksi Akaan Höyrysaha Oy (Akkas Ångsågs Ab) rakennettiin vuonna 1873 aivan Lempäälän rajalle ja tästä syystä Alkkulan kylää alettiin kutsua Lempäälän Viialaksi. Höyrysahan rinnalle rakennettiin lasitehdas vuonna 1890, joka poltti höyrysahan sahausjätettä hyötykäyttöön. Aluksi lasitehdas valmisti vain pulloja, mutta myöhemmin myös talous- ja lääkelasia.⁹

1890–1900-luvun alussa Viialaan tuli lisäksi pienteollisuutta, kuten nahkurinverstas Tarpianjoelle, Viialan tiilitehdas sekä kauppias Järvelän mylly ja saha Haihunkoskelle. Järvelästä tuli myöhemmin merkittävä sähköntuottaja Viialassa.¹⁰

Vuonna 1901 Viialan Viilatehdas Oy perustettiin Jumusen rannalle, mutta tehdas paloi vuonna 1922 ja uusi tehdas rakennettiin Pärin tilan maille Alkkulan kylään. Kun Viiala itsenäistyi ja perustettiin kunnaksi vuonna 1932, uudessa kuntajaossa Alkkulan kylä siirtyi kokonaan Viialan puolelle. Viiala sai toisen viilatehtaan vuonna 1922, tehdas perustettiin kartanon entiseen riihikennukseen, mutta toimintaa ei saatu kannattavaksi ja se myytiin Viialan Viilatehdas Oy:lle vuoden 1925 aikoihin.¹¹

Viialan kolmas suurempi teollisuuslaitos Viialan Nahkatehdas valmistui vuonna 1921 Viialan kartanon maille Tarpianjoen varteen. Aiemmin Nakkilassa toiminut nahkatehdas

Kuva 21 Oy Wilh. Schauman Ab. Viialan tehtaas. VV

Kuva 22 Viialan viilatehdas. VV

Kuva 23 Viialan nahkatehdas. Aaltosen kenkätehdas Oy. VV

⁹ Korkeamäki.

¹⁰ Korkeamäki.

¹¹ Korkeamäki.

siirrettiin siis Viialaan. Emil Aaltonen osti tehtaan ja kartanon vuonna 1925 tukemaan kenkäteollisuudessa tarvitsemaansa materiaalia: nahkaa Tampereen kenkätehtaasaan.¹²

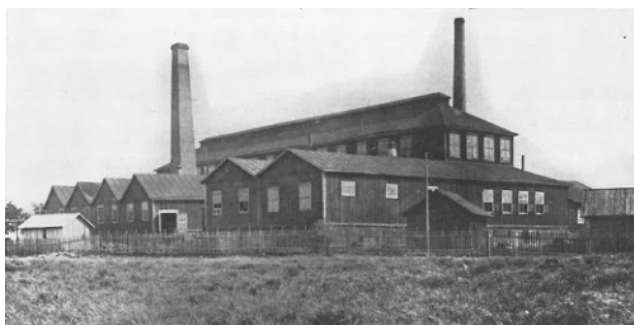
1930-luvun koettelemusten, taustalla olleen 1929 laman, jälkeen Viialassa teollinen kehitys jatkui kaikesta huolimatta 1930 ja 1940-luvuilla. Lasipullojen kysyntä kasvoi kieltolain kumoamisen jälkeen sekä viilojen myynti nousi, kunnes viilatehdas laajensi markkina-alueitaan eri puolille maailmaa. Lasitehdas kuitenkin lopetti toimintansa vuonna 1938 monien vaikeuksien jälkeen. Nahkatehdasta laajennettiin vuosina 1933 ja 1938, siitä tuli Viialan suurin teollisuuslaitos.

Viiala Oy (Höyrusahatehdas) aloitti vanerin tuotannon lasitehtaan tiloissa vuonna 1941 ja tehdas kasvoi muutamassa vuodessa yhdeksi Suomen suurimmista vaneritehtaista. Tehdas harjoitti nyt vaneri, saha-, ja puusepänteollisuutta. Tehtaassa valmistettiin puutaloja ja puuovia vuosina 1945–1956. Lastulevyn huippu nähtiin 1960-luvun alussa ja vuonna 1962 Pohjoismaiden Yhdyspankin tytäryhtiö Oy Mandatum Ab myi Viiala Oy:n osakekannan Oy Wilh. Schauman Ab:lle. Lastulevyä valmistettiin vuoteen 1978 asti.¹³

¹⁴

Kuva 24 Viialan lasitehdas vuodelta 1906. SVTV, VTA

Kuva 25 Viialan lasitehdas vuodelta 1916. SVTV, Ala-Könnin kokoelma.

Kuva 26 Lasitehtaan pulloja. SVTV, VTA

¹² Korkeamäki.

¹³ Alanen ja Ahtokari, *Sata vuotta teollisuutta Viialassa*.

¹⁴ Korkeamäki, *Vanhaa Viialaa: Viialan historiaa sanoin ja kuvin*.

Kuva 27 Ote isojaon kartasta vuodelta 1920. Selvityksen alue rajattu punaisella. KA

2.4 Jälkiteollinen aikakausi

Lastulevytehtaan toiminnan päätyttyä Viialassa toimi enää vaneritehdas, joka myös lakkautettiin vuonna 2005. Viialan viilatehdas ja nahkatehdas lopettivat toimintansa 1990-luvun puolivälissä 1900-luvun laman sekä ulkomaalaisen kilpailun voimistumisen takia. Viilatehtaan tuotanto siirtyi Portugaliin, jossa tuotantokustannukset olivat alhaisemmat.¹⁵

Suurien tehtaiden aikakauden loputtua Viialaan ilmestyi monipuolista pienteollisuutta ja yrittäjyyttä. Pienyrityksiä oli muun muassa leipomo, talkkunajauhotehdas, kutomo, puusepäntehtaat ja huonekalutehdas. Varhaisia kauppaliikkeitä oli ollut jo vuodesta 1875, ensimmäisenä vain yksi sahayhtiön omistama kauppa, mutta nopeasti kauppvoja tuli kaksi lisää seuraavina vuosina sekä 1890-luvulla vielä lisää.¹⁶

Keskuskatu (saanut nimensä vasta 1970-luvulla) oli jo täynnä pieniä liikkeitä 1900-luvun alkupuoliskolla, kuten Viialan Työväen Osuuskauppa. Esko Korkeamäki on haastatellut teoksessaan ”Vanhaa Viialaa: Viialan historiaa sanoin ja kuvin” 25 vuotta sitten viialalaista vanhusta ja Väinö Lehtosta, jotka kuvailevat Alkkulan osuutta Keskuskadun kauppajen historiassa.

Lehtonen kertoo Alkkulan risteyksessä olleen vuosisadan alussa teurastamo ja kauppa. Kauppias kierteli paljon myös ympäristökunnissa torikauppiaana. Hän poistui Viialasta jo ennen kansalaissotaa. Sodan aikana kauppaa hoiteli Kallioinen-niminen mies.¹⁷

1960-luvun alussa vanha kunnantalo purettiin ja vuonna 1962 nykyinen kunnantalo rakennettiin. Paikalla oli ennen kunnantaloa ollut Hongiston talo, jossa oli ollut sekatavarakauppa ja myöhemmin kahvila. Kunta osti talon vuonna 1933. 1980-luvulla Viiala sai

uudet pankkitilat, kun Toijalan säästöpankki osti Kaurasen ja Sinisalon talot¹

Esko Korkeamäen tallentamassa haastattelussa todetaan Keskuskadun muodostavan Viialan sydämen ja, että se on edelleen Viialan elinkeinoelämän ja asutuksen keskus. Se yhdistää Varrasniemen, Haihunkosken, Viialan ja Alkkulan kylät kunnan nauhamaiseksi keskustaksi, jonka ympärillä muu elämä sykkii.¹

Selvitysalueelle laadittiin rakennuskaava 1980, joka pitkälti jäi toteutumatta sekä kaavamuutokset Viilatehtaan alueelle 1990 ja Keskuskadun – Lapintien ympäristöön 2011.

¹⁵ Korkeamäki.

¹⁶ Korkeamäki.

¹⁷ Korkeamäki.

1912

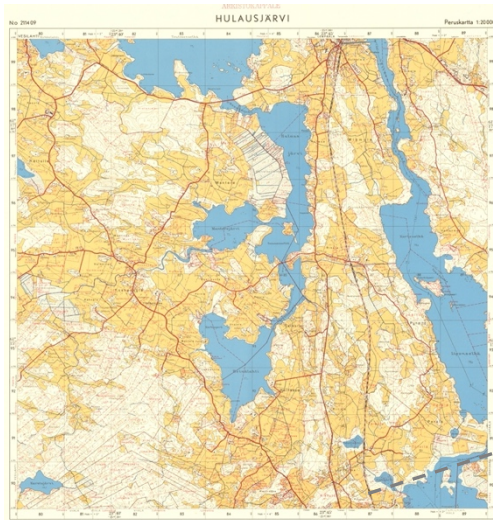

Kuva 28 Senaatin kartta vuodelta 1912. KA

Alkkula senaatin kartastossa. Karttaan on merkitty tielinjojen lisäksi nyt myös uusi rautatie, joka rakentui 1876. Asutus on keskittynyt vanhan maantien ja rautatien väliin. Kartassa näkyy myös Alkkulan kantatiloja kuten Uotila, Ylhäinen ja Hinkka. Vesistöjä on kuivatettu maatalouden sekä rautatien rakentumisen takia.

1959

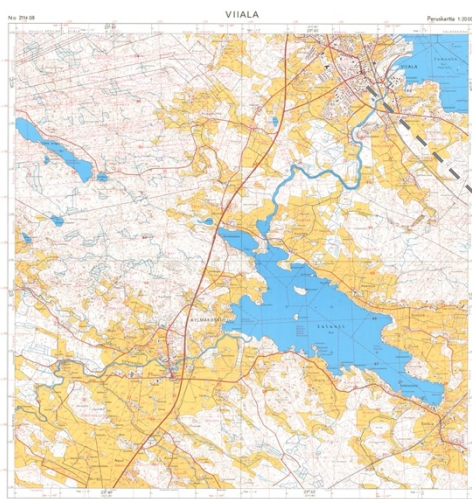

Kuva 29 Peruskartta vuodelta 1959. VK

Peruskartassa Alkkulan alueen pohjoispuolelle on merkitty Lapinkulma ja vesistöt ovat merkittävästi pienentyneet, Riitiälänjärvestä on tullut Leipälampi ja Alkkulan lahdesta Pikkujärvi. Rakentaminen oli 1950-luvulla Viialassa vilkasta ja väkiluku kasvoi nopeasti. Rakentaminen keskittyi kuitenkin Viialan keskusta.

1976

Kuva 30 Peruskartta vuodelta 1976. VK

Vuoden 1976 peruskartassa on nähtävissä historiallisen Tampereentien länsipuolelle rakentunut uusi Valatie 9, josta tuli pääasiallinen kulkureitti korvaten vanhan Tampereentien.

HISTORIAALLISET ILMAKUVAT

Selvitysalue rajattuna punaisella kuviin.

3 Nykytila

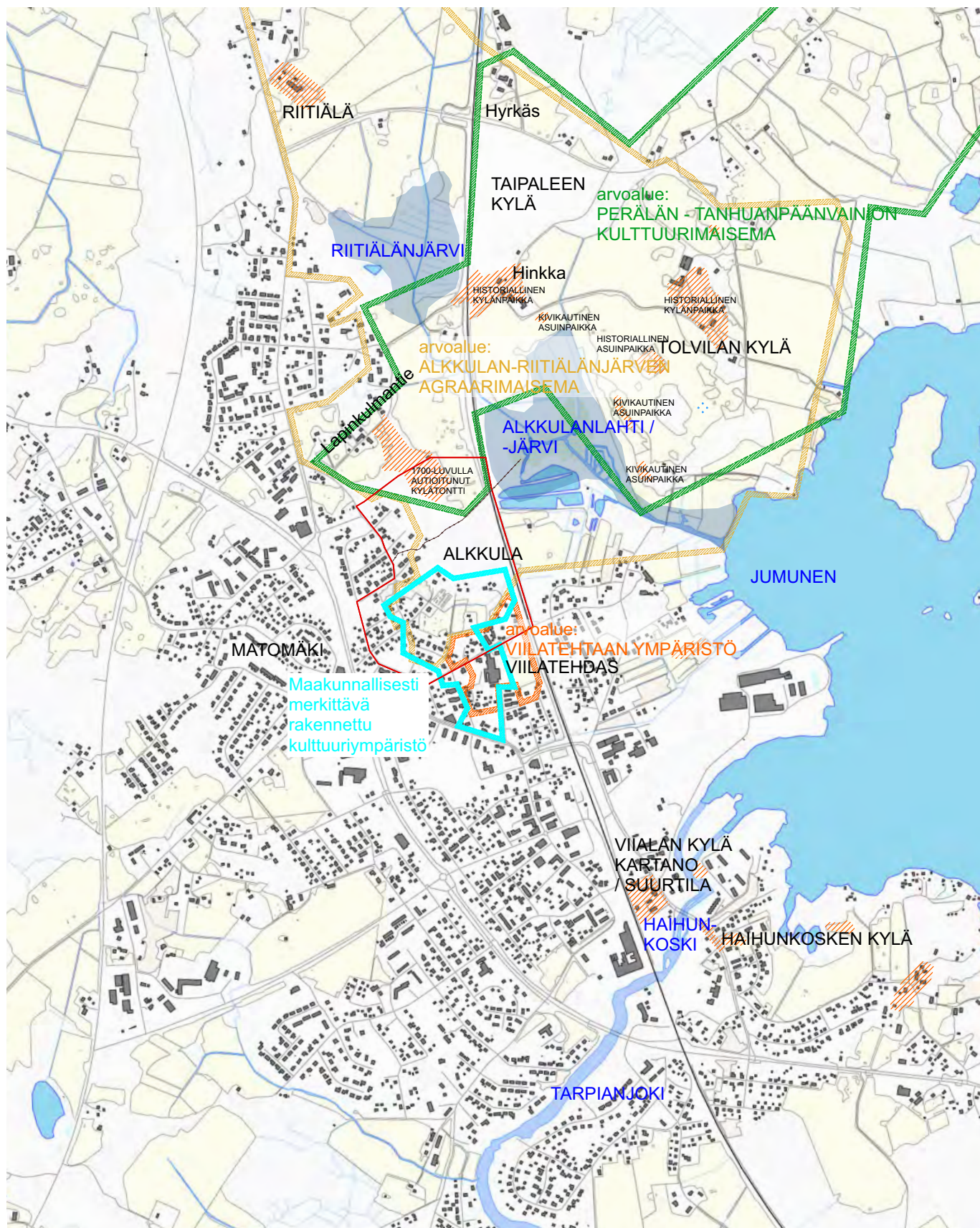
Vuonna 2023 Alkkula on omaleimainen ja ajallisesti kerroksellinen alue, jossa nykyaikaiseen omakotitaloalueeseen yhdistyy peltaja, metsiä ja vanhaa rakennuskantaa sekä maatalous- että teollisuusyhdyskunnan ajalta. Toiminnallisesti alue on asumis- ja viljelykäytössä. Muita työpaikkoja tai palveluita alueelle ei juuri sijoitu. Pohjoisosassa on ulkoilupolku ja eteläosassa Alkkulan leikkikenttä. Kulkuyhteyksissä korostuvat etelä, lounas ja luode. Idän suuntaan kulkuyhteyksiä katkoo rautatie. Viialan yhtenäiskoululle, Pajantien päiväkodille, kirjastolle, kirkolle ja Akaa areenalle on noin 400–500 metriä Tampereentieltä. Viialan rautatieasemalle, jossa pysähtyvät kaikki Nokian ja Riihimäen väliset lähijunat on Vakkistentieltä noin 800 metriä. Lähin kaukojuna-asema on Toijalassa.

Historiallista rakennuskantaa on säilynyt hyvin sekä raittien varressa että peltovyöhykkeen takana metsäisille rinteillä. Paikan historiasta kertoo edelleen myös alueen maamerkki, käytöstä poistunut Viilatehdas.

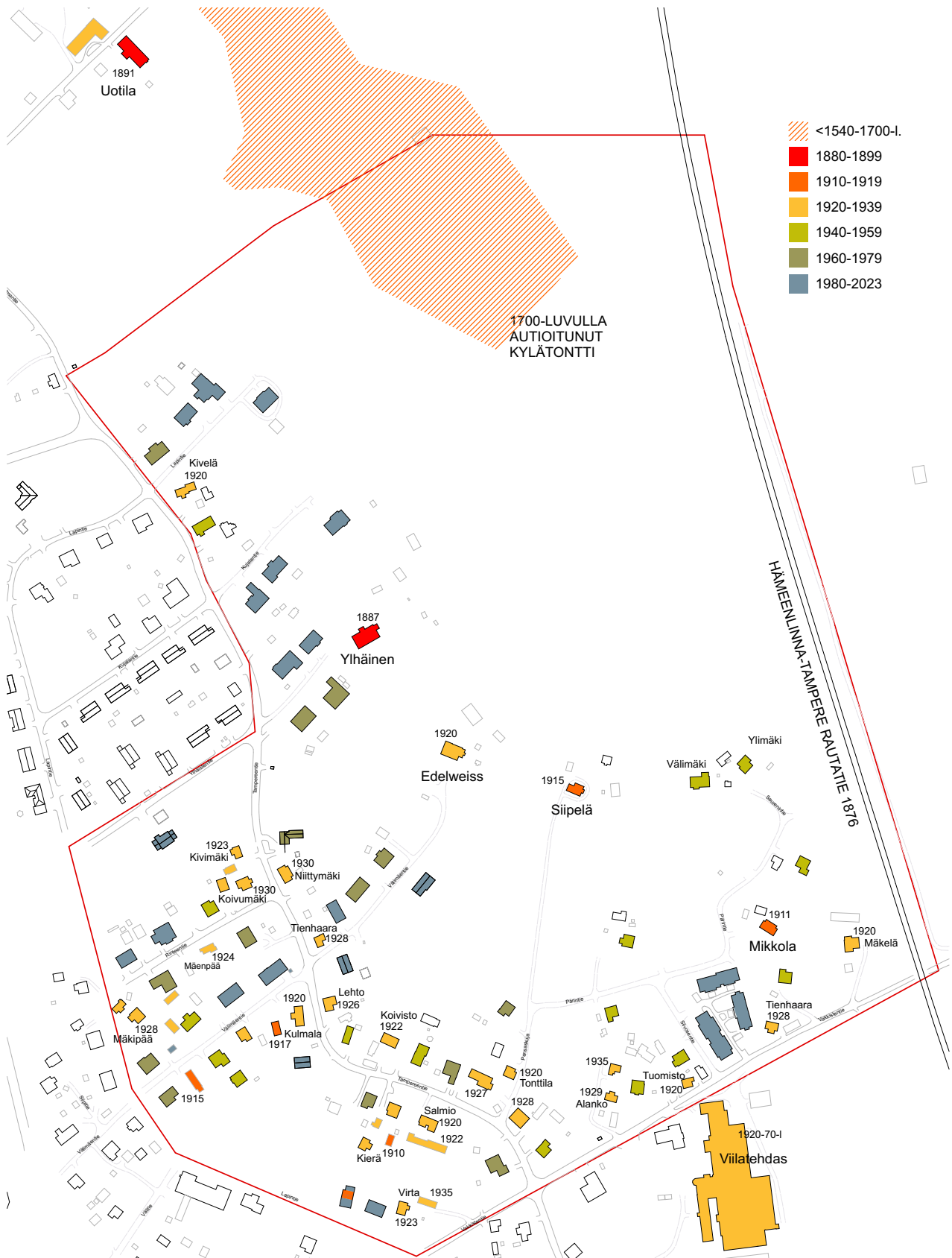
Kuva 31 Alkkulaa idästä.

Alkkulan maisemallinen sijainti

Kuva 32 Alkkulan maisemallinen sijainti. Punaoranssilla viivoituksella arkeologiset kohteet / kiinteät muinaisjäännökset.

Rakennusten rakennusvuodet

Kuva 33 Selvitysalueen rakennuskannan jaottelu rakennusvuoden mukaan.

4 Rakennuslomakkeet

1.	Mäkelä	20-422-3-307	43.	Koivikko	20-422-4-265
2.	Rauhanmäki	20-422-3-151	44.	Päivärinne	20-422-4-20
3.	Tienhaara	20-422-3-90	45.	Kivelä	20-422-4-53
4.	Kortteli 100/6	20-422-3-4	46.	Kuusirinne	20-422-4-235
5.	Tuomisto	20-422-3-95	47.	Kortteli 111/3	20-422-4-257
6.	Leppä	20-422-3-124	48.	Kortteli 111/2	20-422-4-256
7.	Alho	20-422-3-125	49.	Korpisaari	20-422-4-197
8.	Alanko	20-422-3-92	50.	Tyyneä	20-422-3-341
9.	Töyrylä	20-422-3-93	51.	Rauhala	20-422-3-42
10.	Haavikko	20-422-3-134	52.	Virta	20-422-3-66
11.	Tienhaara	20-422-3-103	53.	Mutka	20-422-3-113
12.	Tuomela	20-422-3-218	54.	Salmio	20-422-3-40
13.	Tasala	20-422-3-217	55.	Sopula	20-422-3-39
14.	Tonttila	20-422-3-82	56.	Koivula	20-422-3-186
15.	Mikkola	20-422-3-176	57.	Kierä	20-422-3-65
16.	Lähteenmäki	20-422-3-206	58.	Kuoppamäki	20-422-3-122
17.	Tuulensuu	20-422-3-132	59.	Kulmala	20-422-3-111
18.	Mikkola	20-422-3-86	60.	Kuusimäki	20-422-3-110
19.	Päivänsalo	20-422-3-144	61.	Pylkkö	20-422-3-185
20.	Ylimäki	20-422-3-145	62.	Kuusela	20-422-3-165
21.	Välimäki	20-422-3-146	63.	Matinmäki	20-422-4-184
22.	Siipelä 1 1	20-422-3-58	64.	Mörrilä	20-422-4-113
23.	Erkkilä	20-422-3-79	65.	Kallio	20-422-4-8
24.	Koivisto	20-422-3-106	66.	Kallio	20-422-4-15
25.	Lehtola	20-422-3-105	67.	Ketunrinne	20-422-4-214
26.	Lehto	20-422-3-76	68.	Mäenpää	20-422-4-215
27.	Haavisto	20-422-3-75	69.	Köppilä	20-422-4-114
28.	Kotoniitty	20-422-3-2	70.	Mäkipää	20-422-4-185
29.	Edelweiss	20-422-4-234	71.	Lähdesmäki	20-422-4-39
30.	Satuvaara	20-422-4-171	72.	Koivumäki	20-422-4-166
31.	Uusimaa	20-422-4-170	73.	Mäkelä	20-422-4-165
32.	Sivutila	20-422-4-199	74.	Koivumäki	20-422-4-25
33.	Tienhaara	20—422—4—44	75.	Kivimäki	20-422-4-24
34.	Niittymäki	20-422-4-55	76.	Huvikumpu	20-422-4-279
35.	Pajula	20-422-4-172			
36.	Yläkulma	20-422-4-177			
37.	Järkäle	20-422-4-186			
38.	Ylhäinen	20-422-4-227			
39.	Hannula	20-422-4-224			
40.	Mikkola	20-422-4-226			
41.	Kirsinkulma	20-422-4-247			
42.	Vähälä	20-422-4-230			

1. MÄKELÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-307
Rakennustyyppi	yhden asunnon talo
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1920

Tontti on lohkottu Pärin tilan maista.¹⁸

¹⁸ Dahlbacka, *Kotiseutumme Toijala-Valkeakoski-Viiala*.

2. RAUHANMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-151
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen

3. TIENHAARA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-90
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1928

4. KORTTELI 100/6

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-4
Rakennustyyppi	rivitalo
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamisvuosi	1992

5. TUOMISTO

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

20-422-3-95

Rakennustyyppi

asuinrakennus

Nykyinen käyttö

asuminen

Alkuperäinen käyttö

asuminen

Rakentamivuosi

1920

6. LEPPÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-124
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1945

7. ALHO

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

20-422-3-125

Rakennustyyppi

asuinrakennus

Nykyinen käyttö

asuminen

Alkuperäinen käyttö

asuminen

Rakentamivuosi

1940

8. ALANKO

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-92
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1925

9. TÖYRYLÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-93
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamisvuosi	1938

10. HAAVIKKO

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-134
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1941

11. TIENHAARA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-103
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamisvuosi	1928

Talossa on joskus ollut kauppa, jossa on myyty myös kultaa.¹⁹

¹⁹ Dahlbacka.

12. TUOMELA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

20-422-3-218

Rakennustyyppi

asuinrakennus

Nykyinen käyttö

asuminen

Alkuperäinen käyttö

asuminen

Rakentamisvuosi

1927

13. TASALA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-217
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamisvuosi	1977

14. TONTTILA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

20-422-3-82

Rakennustyyppi

asuinrakennus

Nykyinen käyttö

asuminen

Alkuperäinen käyttö

asuminen

Rakentamisvuosi

1920

15. MIKKOLA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamisvuosi

20-422-3-176, 20-422-3-178, 20-422-3-180

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1955

16. LÄHTEENMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-206
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamisvuosi	1952

Tontti on lohkottu Pärin maista.²⁰

²⁰ Dahlbacka.

17. TUULENSUU

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamisvuosi

20-422-3-132

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1944

18. MIKKOLA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-86
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1911

Ilmoitettu kerrosala 83 m².

Väri/materiaali: punamulta/puuverhous

Kate: tumma/pelti

Sokkeli: rapattu

Ikkunat: puu, valkoinen, pielet valkoiset

1. kerros keskijako, ylhäällä vaakajako

Mikkolan tontti on lohkottu Pärin tilasta.²¹

Mikkola: arvot

Rakennus liittyy sekä Alkkula-Riitiälänjärven agraarimaiseman pohjoisessa, että viilatehtaan alueeseen etelässä. Myös ajallisesti rakennus edustaa sekä maatalousyhdyskunnan että teollisuuden aikaa. Rakennuksen valmistuessa oli ensimmäinen tehdas Jumusen rannalle jo perustettu, mutta teollisuustoiminta ei ollut vielä siirtynyt aivan talon läheisyyteen alle 200 metrin päähän siitä muuttamaan ympäristöä, johon Mikkola sijoittuu. Rakennus on maisemallisesti ja esteettisesti arvokas kulkureitin päätenäkymä ja pieni paikallinen maamerkkikin tien mutkassa, mäen lounaisrinteessä. Selvitysalueen toiseksi vanhin talo on rakennushistoriallisesti arvokas esimerkki itsenäistyvän Suomen rakennuskannasta. Rakennus on suojelun ja hyvän huolehtimisen arvoisin.

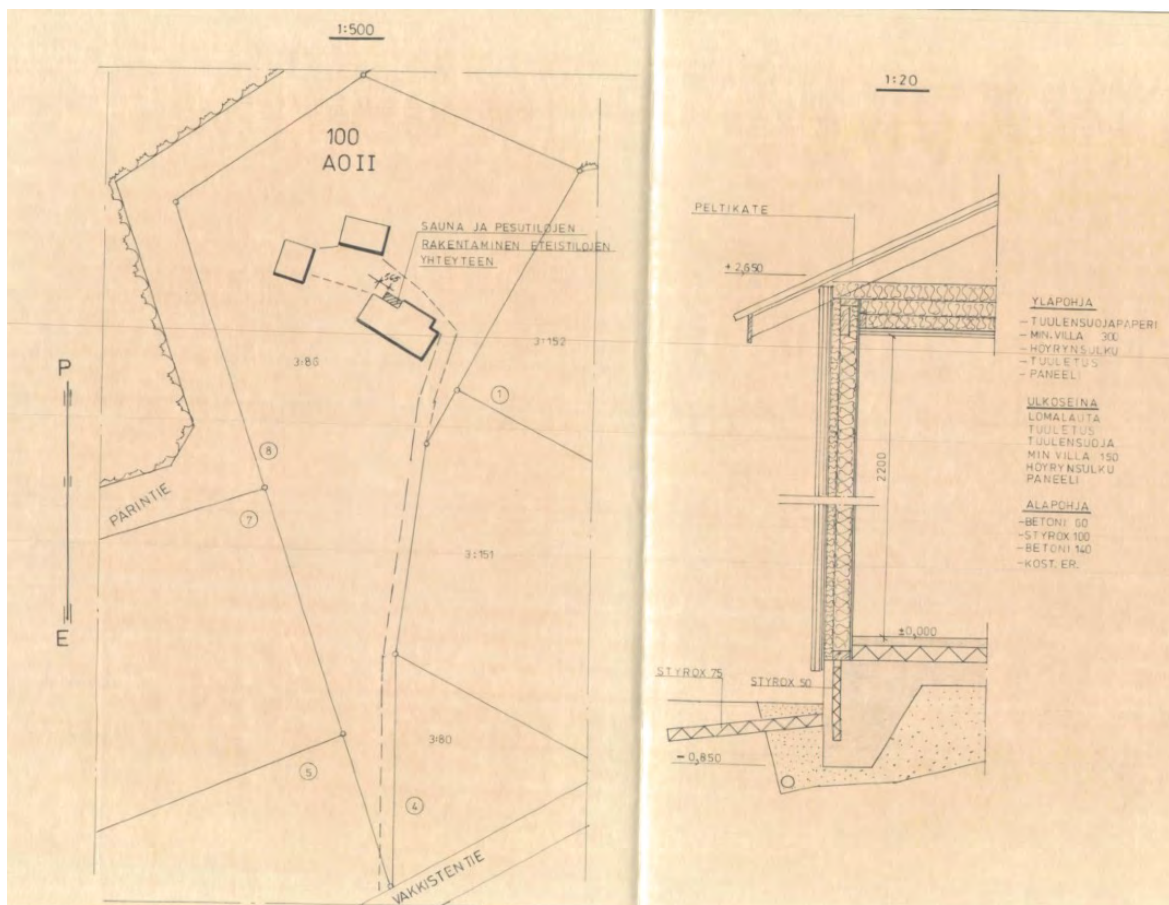
Kuva 35 Mikkola. Google earth

²¹ Dahlbacka.

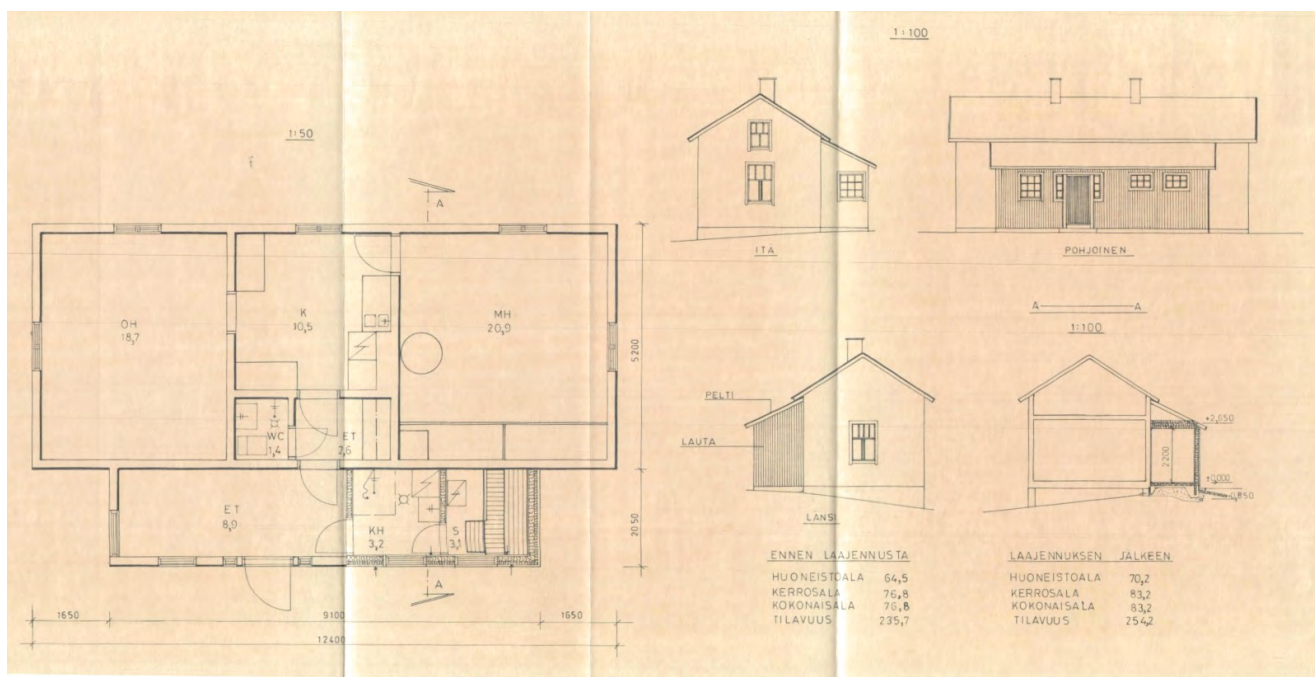

Kuva 36 Mikkola talvella vuonna 2018. Helena Keva

Rakennuspiirustuksia Mikkolasta vuodelta 1987

Kuva 37 Asemapiirros ja leikkaus. AKA

Kuva 38 Pohjapiirros ja julkisivut. AKA

19. PÄIVÄNSALO

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

20-422-3-144

Rakennustyyppi

asuinrakennus

Nykyinen käyttö

asuminen

Alkuperäinen käyttö

asuminen

Rakentamivuosi

1948

20. YLIMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-3-145

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1949

21. VÄLIMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamisvuosi

20-422-3-146

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1946

22. SIIPELÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-58
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamisvuosi	1915

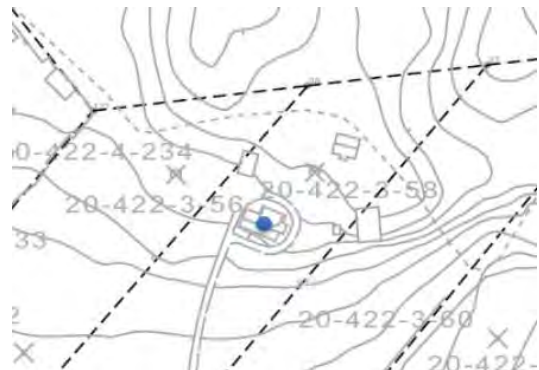
Ilmoitettu kerrosala: 130 m²

Väri/materiaali: vaalea/puuverhous

Kate: punainen/pelti

Ikkunat: puu, valkoinen, pielet valkoiset

1. ja 2. kerros: pystyjako

Siipelä: arvot

Siipelä on selvitysalueen yksi kolmesta rakennuksesta, jotka olivat olemassa jo Suomen itsenäistytessä. Julkisivujen rimalaudoitus, punainen rivisaumattu mansardipeltikatto ja mm. ikkunoiden vuorilaudoissa näkyvät jugend-piirteet yhdessä muodostavat oman persoonallisen karaktäärinsä rakennushistoriallisesti arvokkaalle talolle. Erityistä rakennuksessa on kuitenkin talon ja puutarhan sijainti maisemallisesti arvokkaan Pensaskujan näkymän päätteessä metsäisen mäen etelärinteessä kujan molemmiin puolin avautuvien peltöjen takana. Rakennuksen maisemahistoriallisten arvojen säilyminen edellyttää myös peltöjen säilyttämistä avoimina maisematiloina. Myös vanha kuusiaita on paikalle saapumisen tilasarjassa keskeinen elementti. Siipelä peltöaukeineen on osa Alkkula-Riitiälänjärven arvoaluetta ja liittyy etelässä myös Viilatehtaan alueeseen.

Rakennuspiirustuksia Siipelästä

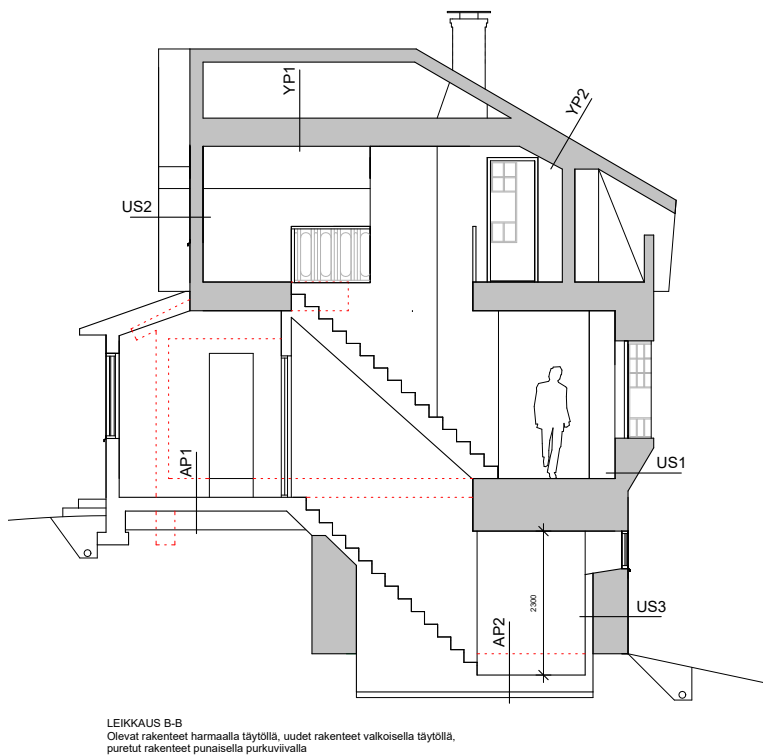
Kuva 39 Uusi väristyssuunnitelma. Arkkitehtitoimisto NOAN

Kuva 40 Siipelän vanhat julkisivut. Arkkitehtitoimisto NOAN

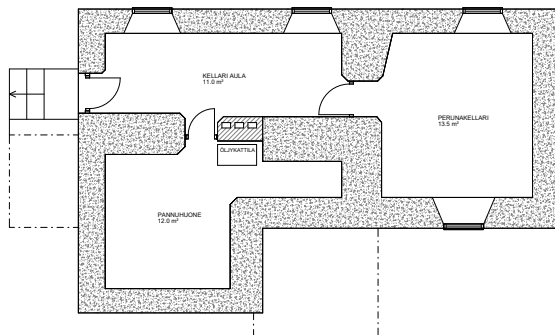
Kuva 41 Siipelän uudet julkisivut. Arkkitehtitoimisto NOAN

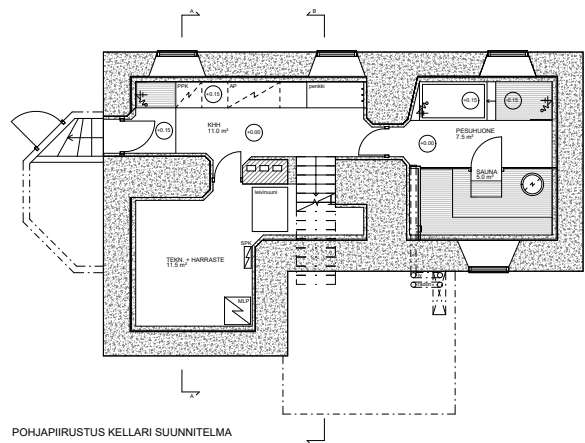
Kuva 42 Leikkaus Siipelästä. Arkkitehtitoimisto NOAN

RAKENNETYYPIT (puretut rakenteet listattu sulkeisiin)			
US1	pukuuterieriste, Huokoleijona	25mm	(halitek 12mm)
	ilmansulkupaperi		uusi
	pelkkahirsi, lyhyt lukonurkka	175mm	oleva
	julkisivulaudoitus pystyyn	25mm	oleva (rima 25mm)
US2	pukuuterieriste, Huokoleijona	25mm	(halitek 12mm)
	ilmansulkupaperi		uusi
	pellontila	20mm	(paneeli 18mm)
	rankanurko, paikkakorjattu	400mm	oleva
	pukuuterieriste, puuhalleit (Huntton)	200mm	(kutteripuru)
	puupaanu	25mm	(laatta 22mm)
US3	silikaattitasoitte	2mm	uusi
	verhomaalaus, lecharharkko	68mm	uusi
	ilmaväli, tuuletuslauma	30mm	uusi
	valubetonii-kiivilaudoite-valubetonii	560mm	oleva
AP1	(tuuletusta alapohja (kutteripuru hirsii)	400mm	puretaan kokonaan
	reunavahvistettu betoni-laatta	70-200mm	uusi
	vesikiertoinen lattialämmitys		
	XPS eriste	150mm	uusi
	kapillaarisora (8-16mm)	300mm	uusi
AP2	(eristämätön betoni-laatta, maalattua)	50mm	puretaan kokonaan
	reunavahvistettu betoni-laatta	70-200mm	uusi
	vesikiertoinen lattialämmitys		
	salakattiva EPS eriste (Fukitsoli)	170mm	uusi
	kapillaarisora (8-16mm)	90mm	uusi
YP1	pukuuterieriste, Huokoleijona	12mm	(halitek 12mm)
	ilmansulkupaperi		uusi
	pellontila	20mm	(paneeli 18mm)
	kattopalkisto, paikkakorjattu	400mm	oleva
	kutteripuru, havupuu	20-400mm	oleva
	ruoote, paikkakorjattu	20-400mm	oleva
	pärekatte	32mm	puretaan kokonaan
	tuuletusruma	5mm	uusi
	pellontila	20mm	uusi
	aluskatte, kerabit	2mm	uusi
	kuparikatte	0,7mm	(sinkyty petti)
YP2	pukuuterieriste, Huokoleijona	25mm	(halitek 12mm)
	ilmansulkupaperi		uusi
	pellontila	20mm	(paneeli 18mm)
	kattopalkisto, paikkakorjattu	400mm	oleva
	pukuuterieriste, puuhalleit (Huntton)	200mm	(kutteripuru)
	pukuuterieriste, Huokoleijona	25mm	(uusi)
	lautakoolaus, tuuletusväli	12mm	(uusi)
	ruoote, paikkakorjattu	20-400mm	oleva
	pärekatte	32mm	puretaan kokonaan
	tuuletusruma	5mm	uusi
pellontila	20mm	uusi	
	aluskatte, kerabit	2mm	uusi
	kuparikatte	0,7mm	(sinkyty petti)

Siipelän pohjakuvia

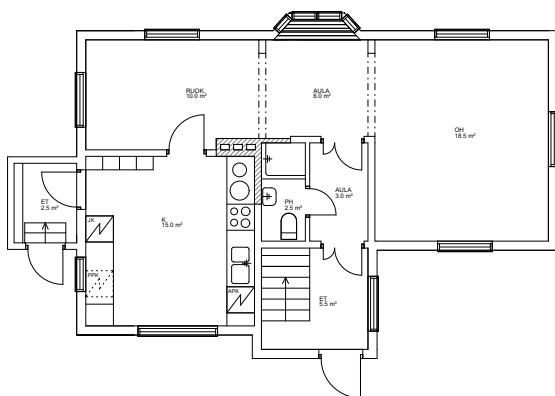

POHJAPIIRUSTUS KELLARI NYKYTILANNE

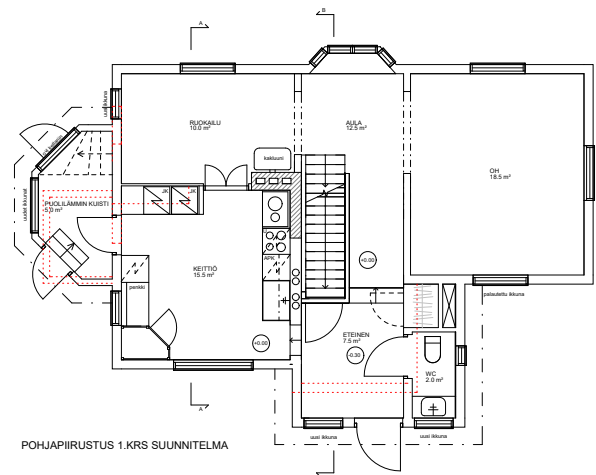

POHJAPIIRUSTUS KELLARI SUUNNITELMA

Kuva 43 Kellarikerros. Arkkitehtitoimisto NOAN

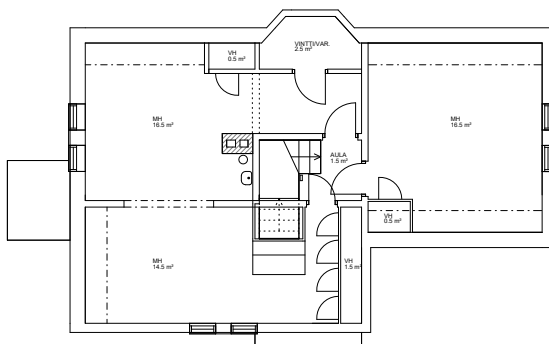

POHJAPIIRUSTUS 1.KRS NYKYTILANNE

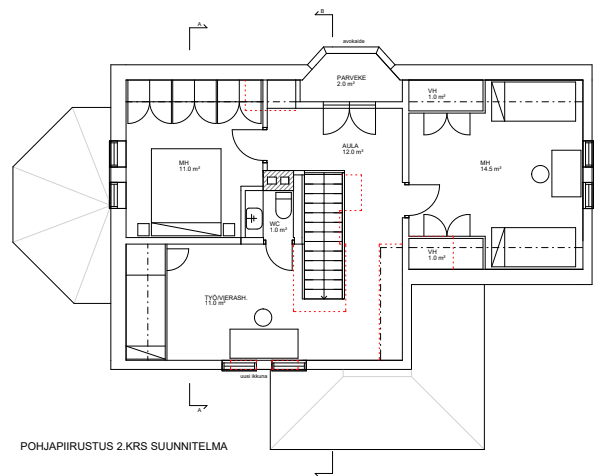

POHJAPIIRUSTUS 1.KRS SUUNNITELMA

Kuva 44 1. kerros. Arkkitehtitoimisto NOAN

POHJAPIIRUSTUS 2.KRS NYKYTILANNE

POHJAPIIRUSTUS 2.KRS SUUNNITELMA

Kuva 45 2. kerros. Arkkitehtitoimisto NOAN

23. ERKKILÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-79
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamisvuosi	1944

24. KOIVISTO

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamisvuosi

20-422-3-106

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1922

25. LEHTOLA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

20-422-3-105

Rakennustyyppi

asuinrakennus

Nykyinen käyttö

loma-asuminen

Alkuperäinen käyttö

asuminen

Rakentamisvuosi

1947

26. LEHTO 1

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamisvuosi

20-422-3-76

asuinrakennus

tyhjiillään

asuminen

1926

27. HAAVISTO

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamisvuosi

20-422-3-75

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1999

28. KOTONIITTY

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-3-2

asuinrakennus

asuminen

asuminen

2011

29. EDELWEISS

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-234
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1920

Ilmoitettu kerrosala: 185 m²

Väri/materiaali: keltainen/puuverhous

Kate: punainen/pelti

Sokkeli: harmaa/rapattu

Ikkunat: valkoinen, pielet valkoiset

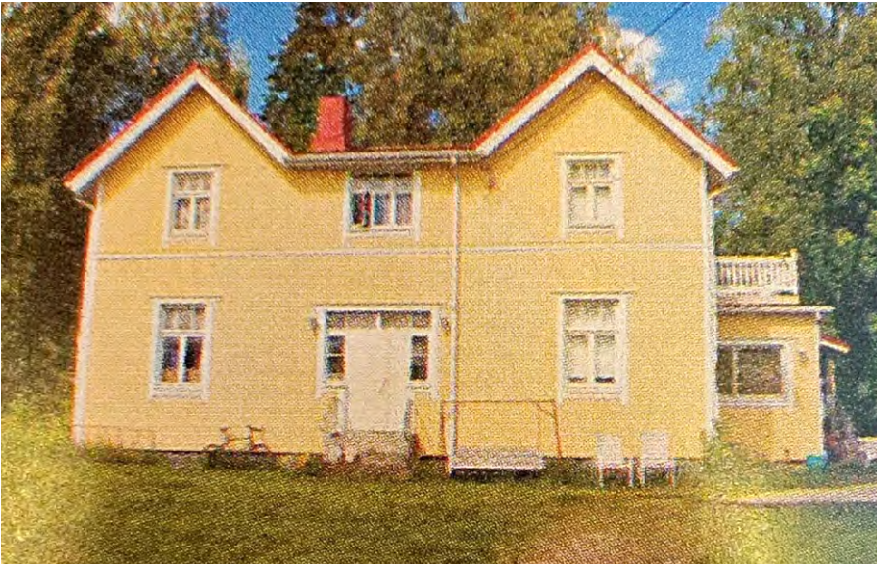
1. ja 2. kerros: keskijako ja vaakajako ylhäällä

Edelweiss: arvot

Huvilamainen rakennus 1900-luvun alkupuolelta. Rakennettu Ylhäisten tilan vanhan asuinrakennuksen hirsistä. Edelweiss poikkeaa massoitteeltaan ja alun perin käyttötarkoitukseltaankin alueen muista asuinrakennuksista. Sveitsiläinen juustomestari rakennutti talon huvilakseen ja siinä on asunut useita perheitä teollistumisen aikana. Selkeästi kaksikerroksisena rakennus on tavanomaista korkeampi ja siinä on kaksi samansuuntaista harjaa. Rakennuksen lounaispuolen niitty ainakin sen lähin osa voidaan katsoa oleelliseksi osaksi maisemallista kokonaisuutta. Edelweiss on osa Alkkula-Riitiälänjärven arvoaluetta ja liittyy etelässä myös Viilatehtaan alueeseen.

Kuva 47 Edelweiss vuodelta 2007. KS

Kuva 48 Edelweiss vuodelta 1998. Talossa oli mineriitti pinta. AK, Saxberg. S.

Kuva 46 Edelweiss. AK, Saxberg. S.

30. SATUVAARA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-171
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamisvuosi	1966

31. UUSIMAA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-4-170

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1972

32. SIVUTILA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-199
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1995

33. TIENHAARA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-44
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	loma-asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1928

34. NIITTYMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-4-55

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1930

35. PAJULA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-4-172

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1969

36. YLÄKULMA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-4-177

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1972

37. JÄRKÄLE

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamisvuosi

20-422-4-186

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1975

38. YLHÄINEN

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-227
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	vapaa-ajan asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Aikaisempi käyttö	koulutila
	Koulukäyttö päättynyt 1940-luvulla. ²²
Rakentamisvuosi	1887

Ilmoitettu kerrosala: 130m²

Väri/materiaali: punamulta/hirsi

Kate: vihreä/pelti

Sokkeli: luonnonkivi

Ikkunat: puu, valkoinen, pielet valkoiset

1.kerros: ristikko

Ylhäinen: arvot

Ylhäinen on selvitysalueen vanhin ja rakennushistoriallisesti arvokkain kohde, yksi Alkkulan kantataloja. Nykyinen tontti on asutettu isonjaon jälkeen, ennen 1860-lukua. Ylhäisten tilakeskuksessa on asuinrakennus (1887), kellarirakennus (1800-l), riviaitta (1800-l), lato, leikkimökki ja ulkokuoneet. Tilakeskuksen pihapiiriä rajaa kolmelta puolelta nuorehko sekametsä, jossa kasvaa lähinnä kuusia, koivuja ja paikoin lehtikuusia. Pihassa on muutamia kookkaita kuusia ja lehmuksia. Ylhäinen on osa Alkkula-Riitiälänjärven arvoaluetta. Rakennusta tulee suojella muutoksilta ja huolehtia hyvin kosteudenhallinnasta. Vuonna 2018 rakennuksen kunnoksi arvioitiin ”kohtalainen”, joten rakennuksen säilyttäminen todennäköisesti edellyttää toimenpiteitä. Nämä tulee tehdä tarkasti alkuperäistä rakentamistapaa kunnioittaen.

²² Karisola, Suullinen tiedonanto Ylhäisten rakennuksesta.

Kuva 49 Ylhäisten tilan rakennus vuodelta 2006. VV, Jari Heiskanen

Alkkulan kantataloja
Toimi 1600-luvulla ratsumiestilana ja kuului
1600-luvun loppupuolella Tolvilan kartanolle.
Siirretty 1800-luvulla kyläharjanteen reunal-
le.
Osa Alkkula-Riitiälänjärven arvoaluetta.

Kuva 50 Ylhäisen pihapiiriä. Google earth

39. HANNULA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö
Rakennustyyppi
Nykyinen käyttö
Alkuperäinen käyttö
Rakentamivuosi

20-422-4-224
asuinrakennus
asuminen
asuminen
1985

40. MIKKOLA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

20-422-4-226

Rakennustyyppi

asuinrakennus

Nykyinen käyttö

asuminen

Alkuperäinen käyttö

asuminen

Rakentamivuosi

1990

41. KIRSINKULMA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-247
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamisvuosi	1992

42. VÄHÄLÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

20-422-4-230

Rakennustyyppi

asuinrakennus

Nykyinen käyttö

asuminen

Alkuperäinen käyttö

asuminen

Rakentamivuosi

1988

43. KOIVIKKO

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

20-422-4-265

Rakennustyyppi

asuinrakennus

Nykyinen käyttö

asuminen

Alkuperäinen käyttö

asuminen

Rakentamivuosi

1998

44. PÄIVÄRINNE

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-20
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1943

45. KIVELÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö
Rakennustyyppi
Nykyinen käyttö
Alkuperäinen käyttö
Rakentamisvuosi

20-422-4-53
asuinrakennus
asuminen
asuminen
1920

46. KUUSIRINNE

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-235
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamisvuosi	1989

47. KORTTELI 111/3

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-257
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamisvuosi	1994

48. KORTTELI 111/2

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-256
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1992

49. KORPISAARI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-197
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1962

50. TYYNELÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-341
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1900
Peruskorjattu/ laajennus	1993

51. RAUHALA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-3-42

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1991

52. VIRTÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

Talousrakennus rak.

20-422-3-66

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1923

1935

53. MUTKA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamisvuosi

20-422-3-113

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1973

54. SALMIO

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-40
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1920
Talousrakennus rak.	1922

55. SOPULA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-39
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1936
Talousrakennus rak.	1920

56. KOIVULA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

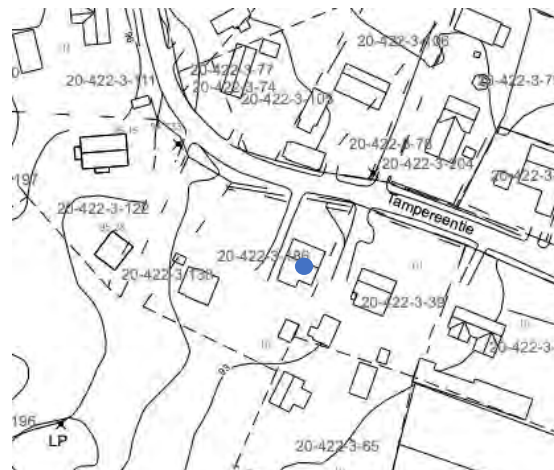
20-422-3-186

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1977

57. KIERÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

Talousrakennus rak.

20-422-3-65

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1927

1910

58. KUOPPAMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-122
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	2017

Tontin alkuperäinen rakennus oli vuodelta 1933.
Rakennus on purettu.

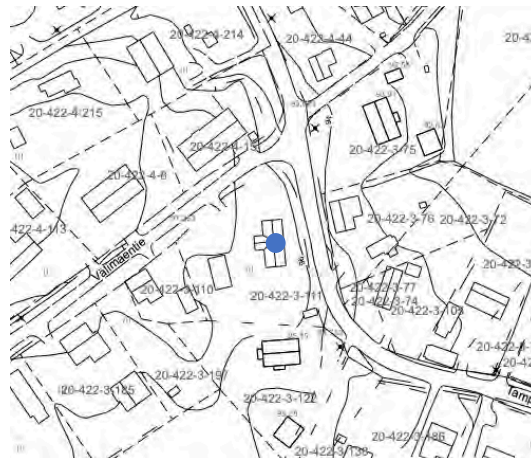

59. KULMALA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-111
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1920
Talousrakennus rak.	1917

Talossa on toiminut Osuuskaupan sivumyymälä vuoteen 1970-asti.²³

²³ Dahlbacka, *Kotiseutumme Toijala-Valkeakoski-Viiala*.

60. KUUSIMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-3-110
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1920
Talousrakennus rak.	1934

Alkuperäinen rakennus on ollut yksikerroksinen.
Korotettu puolitoista kerrosta 1947.²⁴

²⁴ Dahlbacka.

61. PYLKKÖ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

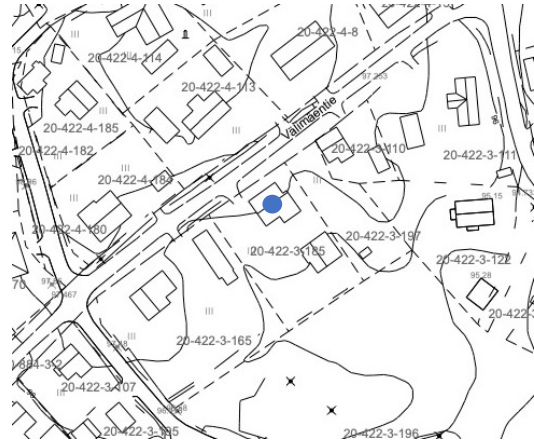
20-422-3-185

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1956

62. KUUSELA

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

Talousrakennus rak.

20-422-3-165

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1954

1915

63. MATINMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-4-184

asuinrakennus

asuminen

asuminen

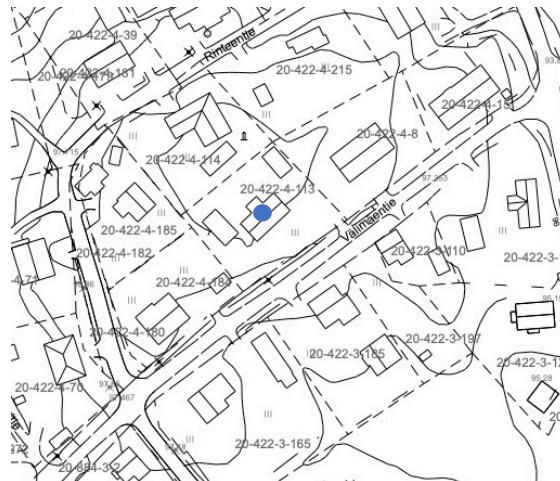
1961

64. MÖRRILÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-184
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1958
Piharakennus rak.	1900

65. KALLIO

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-4-8

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1984

66. KALLIO

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-4-15

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1990

67. KETUNRINNE

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-4-214

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1972

68. MÄENPÄÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamisvuosi

20-422-4-215

talousrakennus

—

talousrakenus

1924

69. KÖPPILÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamisvuosi

20-422-4-114

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1970

70. MÄKIPÄÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

Talousrakennus rak.

20-422-4-185

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1928

1931

71. LÄHDESMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamisvuosi

20-422-4-39

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1983

72. KOIVUMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö	20-422-4-166
Rakennustyyppi	asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuminen
Alkuperäinen käyttö	asuminen
Rakentamivuosi	1997
Talousrakennus rak.	1928

73. MÄKELÄ

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

20-422-4-165

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1957

74. KOIVUMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

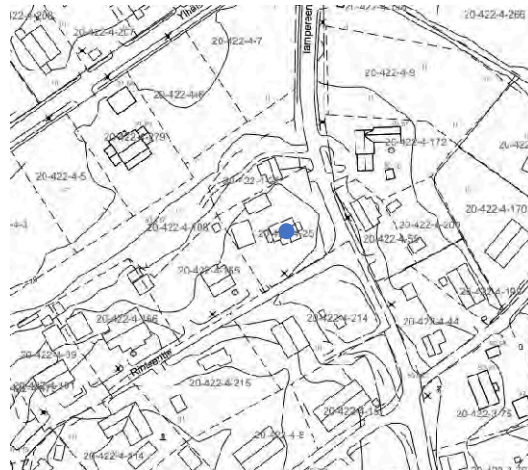
20-422-4-25

asuinrakennus

asuminen

asuminen

1930

75. KIVIMÄKI

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

Talousrakennus rak.

20-422-4-24

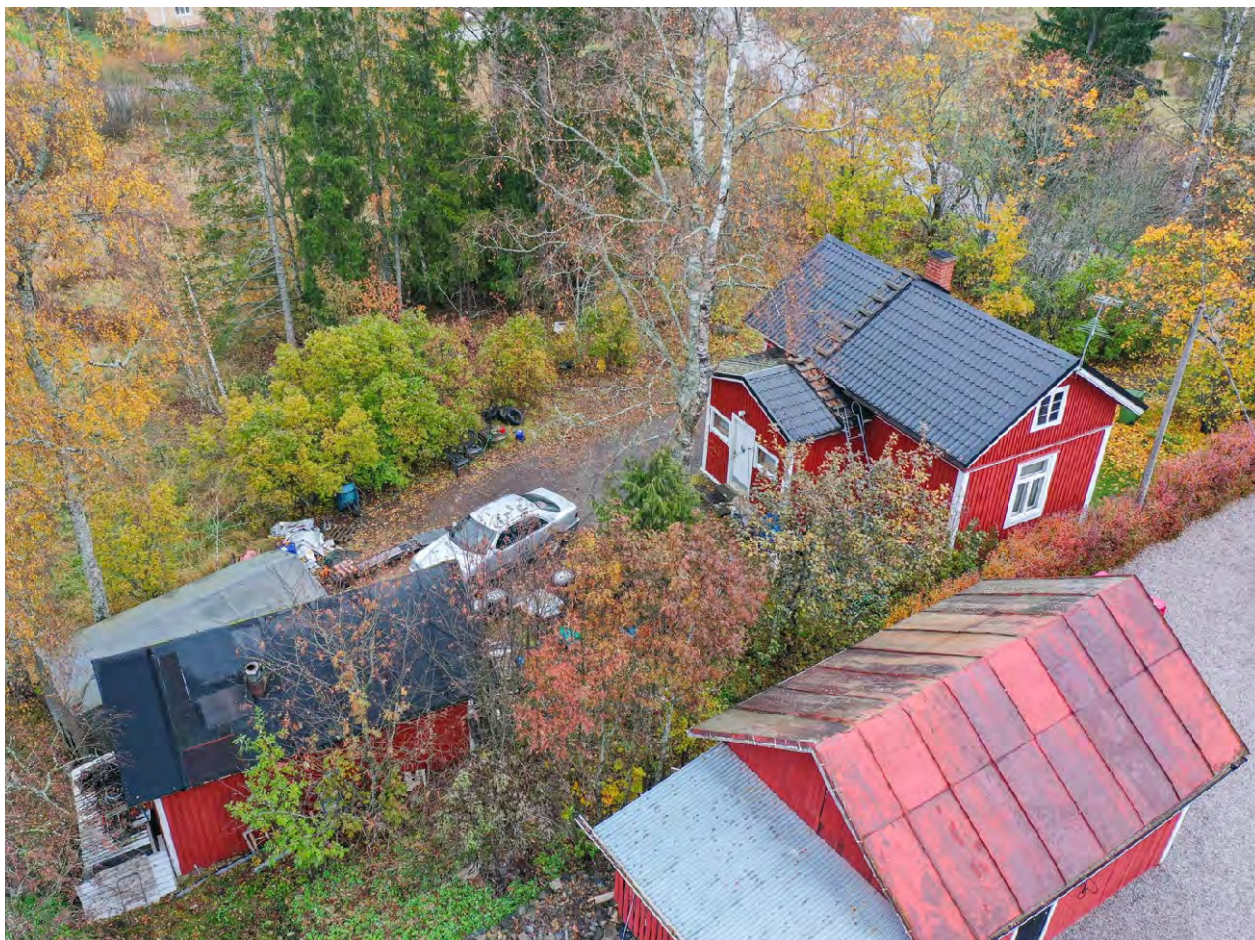
asuinrakennus

asuminen

asuminen

1923

1934

76. HUVIKUMPU

RAKENNUSLOMAKE

Kiinteistö

Rakennustyyppi

Nykyinen käyttö

Alkuperäinen käyttö

Rakentamivuosi

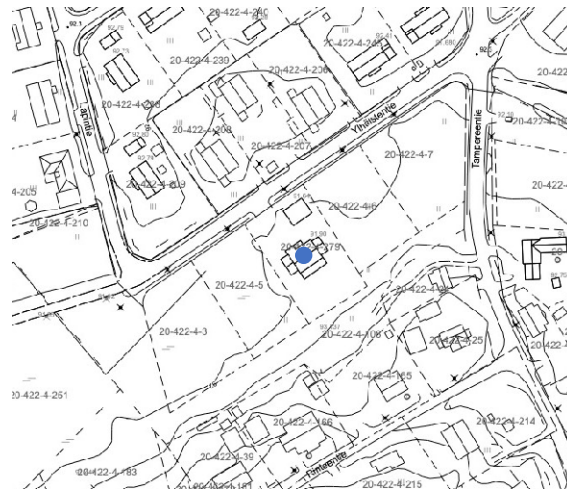
20-422-4-24

asuinrakennus

asuminen

asuminen

2012

Kuva 51 Taipaleen Hinkan rakennuksia. Etuvasemmalla 1850-luvulla rakennettu päärakennus ja taaemmalla 1896 rakennettu päärakennus. Oikealla Taikinän talon pääty. VV, Viljo Tuomisen kokoelma

5 Rakennushistorialliset arvot

Alkkulan rakennusperinne on monipuolista ja ajallisesti kerrostunutta. Alkkulan rakennushistoria voidaan katsoa alkaneen jo kivikaudella. Tästä on nähtävillä kivikautisia asuinpaikkoja, jotka asettuivat vesistöjen yhteyteen. Asuinpaikat sijoituivat pääasiassa nyt kuivuneen Alkkulan lahden ympäristöön. Alkkulan kylähistorian aikana torpat rakentuivat hirsistä historiallisten maareittien varteen tai vesistöjen yhteyteen, Alkkulassa on selkeästi nähtävissä torppien rakentuminen Tampereentien (Hiidentie) varrelle. Torppien rakentuminen raitin varrelle riviin rivikyläksi, oli tyypillistä hämäläisissä kylissä. Rakennustyylialueen torpissa oli yksinkertaista. Talot rakennettiin salvatuista hirsistä maa-laamattomina.²⁵

Kuva 52 Ylhäisten vanha pirtti 1900-luvun alussa. Rakennus on 1800-luvulta ja purettu ennen sotia. VV

Teollisuuden aiheuttamat muutokset näkyivät Alkkulassakin, tehtaas alkoivat hankkimaan omistukseensa suuria maatiloja, joista oli tilaa niin tehtaalle kuin myös työntekijöiden asuntotuotannolle. Kehityksen suunta jopa muuttui päinvastaiseksi isojaon tavoitteista, työmatkoja pyrittiin pitämään lyhyinä, joka johti asutukseen tihenemiseen. Esko Korkeamäen Teoksessa Vanhaa Viialaa Alkkula on mukana kuvauksessa, jossa työväenasutusta kuvataan harmaiden mökkiläisasutusten tiheiksi ryppäiksi. Asunnot olivat pieniä, yleensä yhden tai kahden huoneen kokoisia ja niihin liittyi tilavia ulkorakennuksia, joissa oli käymälän ja

²⁵ Suvanto, Akaan historia: Toijala, Kylmäkoski, Viiala.

saunan lisäksi usein hevostalleja, navetta, sikala sekä muutakin varastotilaa. Osa työväestöstä sai vuokrattua asunnon lähialueilta. Ammattitaidoton työväestö sai itse hankkia asuntonsa. Vasta 1970-luvulla Viilatehdas rakensi työntekijöilleen kaksi rivitaloa Vakkistenmäkeen vuokrataloiksi, ei Alkkulaan, missä tehdas sijaitsi.²⁶

Alkkulan 1900-luvun alun rakennuskannassa on huomattavissa merkkejä esimerkiksi jugendin tyylipiirteistä. Alkkulan alueen rakennuskanta on muodostunut pääasiassa omakotitaloista, joiden rakennushistorialliset ominaispiirteet ovat ajallisesti hyvin kerrostuneita.

Rakennushistoriallisesti harvinaisimmat arvokohteet selvitysalueella ovat 1887 rakennettu Ylhäisen asuinrakennus sekä sen kellarirakennus ja riviaitta. Alueelle historiallisesti tyypillisiä ovat 1920-luvun mansardi- ja harjakattoiset 1½-kerroksiset asuinrakennukset, jotka Edelweissia lukuun ottamatta sijoittuvat raittien varteen muodostaen vaihtelevan mutta laajan kokonaisuuden. Osassa rakennuksia on hyvin säilynyt alkuperäiset rakennusosat, materiaalit, värit ja pintakäsittelymenetelmät, jolloin ne ovat edustavia esimerkkejä rakennusperinteestä. Alkuperäiskäytössä rakennuksista on suurin osa, lukuun ottamatta Ylhäisten päärakennusta. Rakennusten historiallinen todistusvoimaisuus kohteessa liittyy pitkälti ympäröivään maisemaan ja ympäristökokaisuuteen. Kokonaisuudessaan alue on ajallisesti epätavallisen kerroksellinen, rakennuksia on yli kymmeneltä vuosikymmeneltä ja kiinteitä jäänteitä tai rakennuksia usealta vuosisadalta. Yksittäisten rakennusten rakennushistoriallisia ja arkkitehtonisia arvoja on tarkasteltu kohdetietojen yhteydessä seuraavista rakennuksista: 18. Mikkola 22. Siipelä 29. Edelweiss ja 38. Ylhäinen.

Kuva 53 Mikkola

Kuva 54 Siipelä

Kuva 55 Edelweiss

Kuva 56 Ylhäinen

²⁶ Korkeamäki, *Vanhaa Viialaa: Viialan historiaa sanoin ja kuvin*.

Tampereentien raitti: 11. 12. 14. 24. 26. 33. 34. 45. 54. 59.

Tampereentien varrelle vuosina 1920-1930 rakennetut talot tekevät kulkureitistä vaihtelevan, omaleimaisen ja yhdessä uudemman rakennuskannan kanssa kerroksellisen. Vaikka yksittäisinä rakennuksilla ei ole poikkeuksellista merkittävyyttä muodostavat ne yhdessä paikallisesti arvokkaan kokonaisuuden kertoen varhaisesta teollistumisen aikakaudesta. Kokonaisuuden suojeleminen edellyttää yksittäisten rakennusten säilyttämistä, tärkeimpinä 33. Tienhaara 34. Niittymäki ja 54. Salmio.

Vakkistentien raitti: 1. 3. 5. 8. 9. 52.

Vakkistentie liittyy suoraan Viilatehtaan tonttiin yhdistäen asuin- ja teollisuusrakentamisen. Tien varsi ei ole kokonaisuutena massoittelultaan tai rakennusten sijoittelultaan yhtenäinen, mutta siellä sijaitsee viisi ennen sotaa rakennettua asuintaloa, jotka yhdessä muodostavat arvokkaan kokonaisuuden, rakennushistoriallisesti arvokkaana erikseen mainiten 8. Alanko. Alueen puuston säilyttäminen on oleellinen osa maisemallista kokonaisuutta.

Kuva 57 Tienhaara

Kuva 58 Niittymäki

Kuva 59 Salmio

Kuva 60 Alanko

6 Historialliset / kulttuurihistorialliset arvot

Historiallisten arvojen osalta keskeinen on selvitysalueen pohjoisreunalla sankassa kuusi-valtaisessa sekametsässä pellon länsipuolella olevan mäenrinteen juurella ja laella sijaitseva kiinteä muinaisjäännös. Kylätontin alueelta on löydetty 14 rakennuksenperustaa tai kiuasta, kellarikuoppia ja rinteeseen pengerretyn tien jäännökset. Kylätontilla on asuttu ainakin 1540-luvulta asti sen autioitumiseen 1700-luvulla. Jäännös on hyvin säilynyt ja siten todistusvoimainen esimerkki varhaisesta maatalousyhdyskunnasta, joskin saattaa jäädä useimmilta paikan ohi kulkevilta täysin huomaamatta. Kohde sijoittuu aivan yleisen ulkoilureitin läheisyyteen, mahdollistaen hyvin paikallishistoriallisen tiedon välittämisen, jos näin halutaan. Alkulan-Lapinkulman kylä oli yksi neljästä Alkkulan-Riitiälänjärven kylästä, joita yhdisti yhtenäinen maisema-alue.

Lisäksi selvitysalueen keskellä sijaitsee kolme kuoppamaista kaivantoa, todennäköisesti tervehautoja 1800- tai 1900-luvulta. Historiallisesti arvokkaita ovat myös alueen myöhemmät agraarimaisemaan ja teollisuushistoriaan liittyvät kohteet.

Kuva 62 Kivipengerrystä historiallisella asuinpaikalla. Helen Mettälä

Kuva 63 Historialliseen asuinpaikkaan kuuluvaa kivrakennetta Lapinkulman alueella. Helen Mettälä

Kuva 61 Näkymä kivrakenteisiin Lapinkulman kuntopolulta. Helen Mettälä

7 Maisemalliset ja maisemahistorialliset arvot

Maisemallisesti selvitysalue liittyy sekä Alkkulan-Riitiälänjärven agraarimaisemaan²⁷, että pohjoisosaltaan perinteiseen ja maisemakualtaan vaihtelevaan Perälän-Tanhuanvainion kulttuurimaisemaan.²⁸ Nämä omina osinaan edustavat Viialan laajempaa kulttuurimaisemaa, joka koostuu asutuksen monen aikaisista osista, historiallisista kylistä, -kantataloista ja -pelloista. Alueen maisema muodostuu lähes avoimista, yhtenäisistä peltomaisemista. Myös peltujen metsäsaarekkeilla, alueen kuusialdoilla ja muilla puuriveillä on oma maisemallinen merkityksensä ja arvonsa. Kylätontin sijainnista päätellen selvitysalueen vanhimmat pellot ovat olleet käytössä jo ainakin 1500–1700-luvuilla.

Maakunnallinen maisematyyppi on kaakkoinen järviolue ja vesistöillä on aikanaan ollut paljon nykyistä merkittävämpi rooli asutuksen sijoittuessa myöhemmin kuivuneen Alkkulanjärven / Alkkulanlahden rannoille, mäille ja harjanteille sekä vesistöjen muodostaessa tärkeimmät kulkureitit ennen rautatien rakentamista. Nykyään selvitysalueen rajaava päärata on keskeinen agraarimaisemaa itä- ja länsiosaan jakava elementti mutta samalla kulkureittinä muodostaa näkymiä maisemaan. Selvitysalueen eteläosa kuuluu Viilatehtaan ympäristön arvoalueeseen²⁹ ja siihen liittyvään maakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön.³⁰ Viilatehdas on maiseman tärkein maamerkki. Selvitysalueella korostuvat muiden maisemallisten arvojen kuten alkuperäisyyden lisäksi sen ajallinen kerroksellisuus.

Kuva 64 Selvityksen aluetta lännestä.

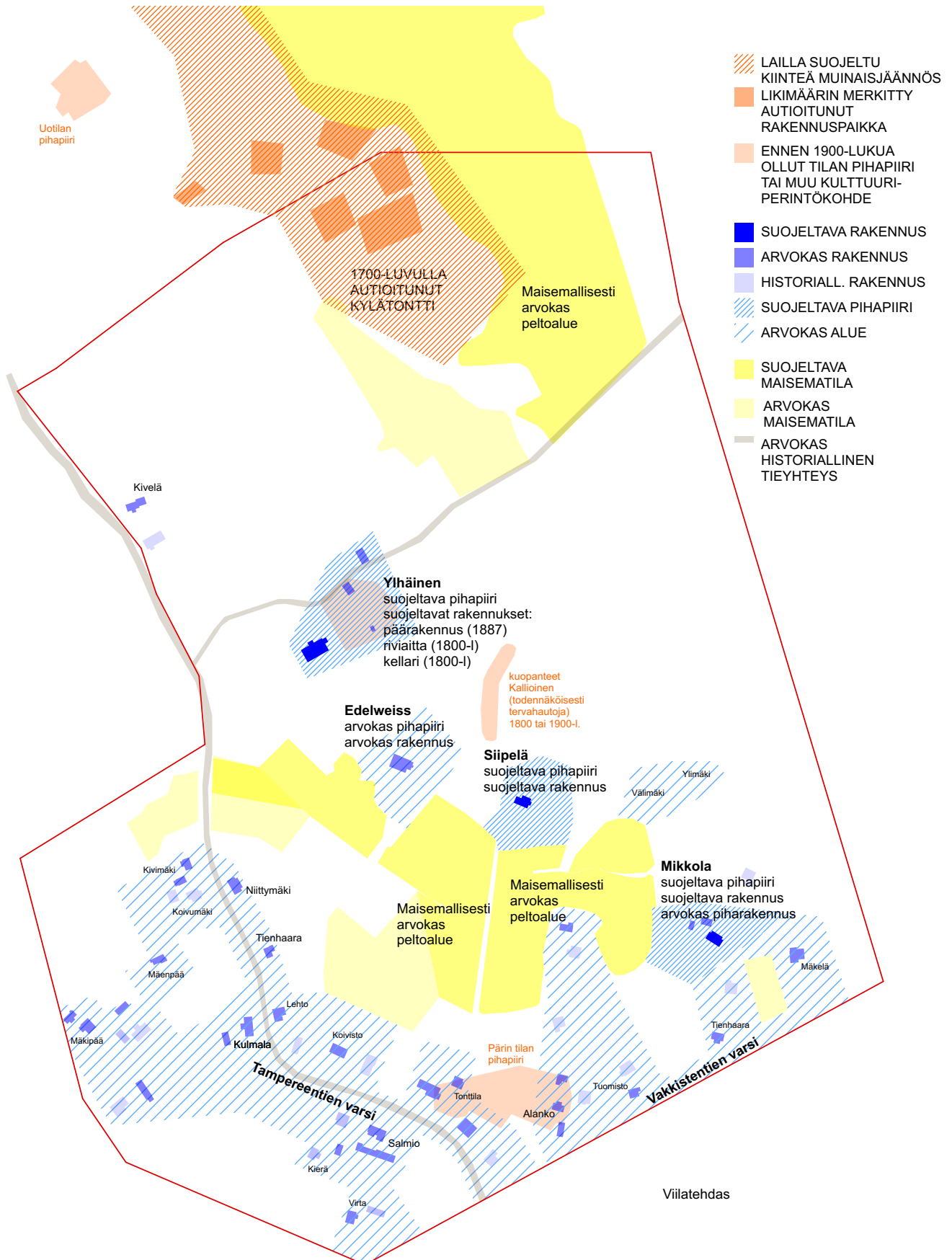
²⁷ Heiskanen, *Viialan rakennetun ympäristön ja kulttuurimaiseman inventointi 2005-2006*.

²⁸ "Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016".

²⁹ Heiskanen, *Viialan rakennetun ympäristön ja kulttuurimaiseman inventointi 2005-2006*.

³⁰ "Akaan strateginen yleiskaava 2040 (valmisteluvaiheen kaavaselostus 14.2.2022)".

Selvitysalueen arvokohteet

Kuva 65 Selvitysalueen arvokohteet kartalla.

8 Yhteenveto

Erityistä Alkkulan rakennetun kulttuuriympäristön arvoissa on maatalous- ja teollisuusyhdyskunnan lomittuminen ja ajallinen kerroksellisuus autioituneen kylätontin, laajenevan agraarimaiseman ja Viilatehtaan aikakausilta. Laajempien ympäristökokonaisuuksien lisäksi on aiheellista huomioida yksittäisten rakennusten, peltoaukeiden, pihapiirien ja raitinpätkien muodostama tilallinen jatkumo ja sen paikallinen arvo.

Selvitysalueen arvokkaimmat yksittäiskohteet ovat agraarimaisemaan liittyvä historiallinen autioitunut kylätontti (jota koskee laki kiinteistä muinaisjäännöksistä) ja 38. Ylhäinen pihapiireineen. Suojelun arvoisia ovat myös 29. Edelweiss 22. Siipelä ja 18. Mikkola pihapiireineen, historiallisine talousrakennuksineen ja näihin liittyvine maisematiloineen sekä Tampe-reentien ja Vakkistentien varren kokonaisuudet. Näillä raittikokonaisuuksilla oleelliset muutokset historiallisiin rakennuksiin edellyttäisivät erillisiä viranomaisneuvotteluja maisemallisia ja historiallisia arvoja tarkastellen. Kuten 2005–06 inventoinnissa todetaan, tulisi pelloille rakentamisesta pidättäytyä. Rakennusten sijoittaminen peltoaukeille olisi ristiriidassa maisemahistoriallisten arvojen kanssa heikentäen vanhojen rakennusten historiallista todistusvoimaa ja edustavuutta. Uudisrakentamisessa ei tule jäljitellä historiallista rakentamista, ettemme rakenna vääristeltä paikan historiaa. Rakennusten tulisi kuitenkin sopeutua historiallisen rakennuskannan kerroslukuun, runkosyvyyteen ja muuhun mittakaavaan sekä väri- ja materiaalimaailmaan. Alueen täydennysrakentamiseen ja olemassa olevien rakennusten kunnostukseen olisi perusteltua laatia korjaus- ja rakennustapaohjeet.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Alanen, Aulis J., ja Reijo Ahtokari. *Sata vuotta teollisuutta Viialassa*. Vsk. 1973. Helsinki: Frenckellin Kirjapaino Oy.

Dahlbacka, Carol. *Kotiseutumme Toijala-Valkeakoski-Viiala*. Vsk. 2007. Kruunupyy: Oy Botnia-Foto Ab.

Heiskanen, Jari. *Viialan rakennetun ympäristön ja kulttuurimaiseman inventointi 2005-2006*. Vsk. 2005–2006. Pirkanmaan maakuntamuseo/Kulttuuriympäristöyksikkö.

Jussila, Timo. ”Pirkanmaan historiallisen ajan muinaisjäännökset 2022”. Pirkanmaan maakuntamuseo, Mikroliitti Oy, 2022.

Korkeamäki, E. *Vanhaa Viialaa: Viialan historiaa sanoin ja kuvin*. Viiala: Viialan kunta, 2007.

Suvanto, S. *Akaan historia: Toijala, Kylmäkoski, Viiala*. Akaan historia: Toijala, Kylmäkoski, Viiala, v. 1. Toijalan kauppala, Kylmäkosken ja Viialan kuntien sekä Akaan, Kylmäkosken ja Viialan seurakuntien yhteinen historiatoimikunta, 1954.

Sähköiset lähteet

Adel, Vadim. ”Viiala- arkeologinen inventointi”. Tampereen museot, 1997.

Akaan kaupunki. ”Akaan Alkkulan rakennusinventointi”. Akaa: Akaan kaupunki, Kaavoitus ja maankäyttö, 2018.

”Akaan strateginen yleiskaava 2040, valmisteluvaiheen kaavaselostus 14.2.2022”. Akaa: Akaan kaupunki, Kaavoitus ja maankäyttö, 2022.

Kilpelä, Vesa, ja Ulla Lähdesmäki. ”Koekaivaus historiallisen ajan kyläntontilla 2003. Verrokina Viialan Alkkulan kylänpaikka.” Pirkanmaan maakuntamuseo/kulttuuriympäristöyksikkö, 2003.

Luoto, Kalle. ”Pirkanmaan historiallisesti merkittävät tiet – Karttaselvitys”. Pirkanmaan maakuntamuseo/kulttuuriympäristöyksikkö, 2011.

Mettälä, Helen. ”Akaa alkkula- arkeologinen maastotarkastus”. Pirkanmaan maakuntamuseo, 2022.

Pirkanmaan liitto. ”Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016”. Tampere: Tampereen kaupunki. Kaupunkiympäristön kehittäminen, 2016.

Ympäristöministeriö. "Kulttuuriympäristö maakuntakaavoituksessa". Helsinki: Ympäristöministeriö, Rakennetun ympäristön osasto, 2011.

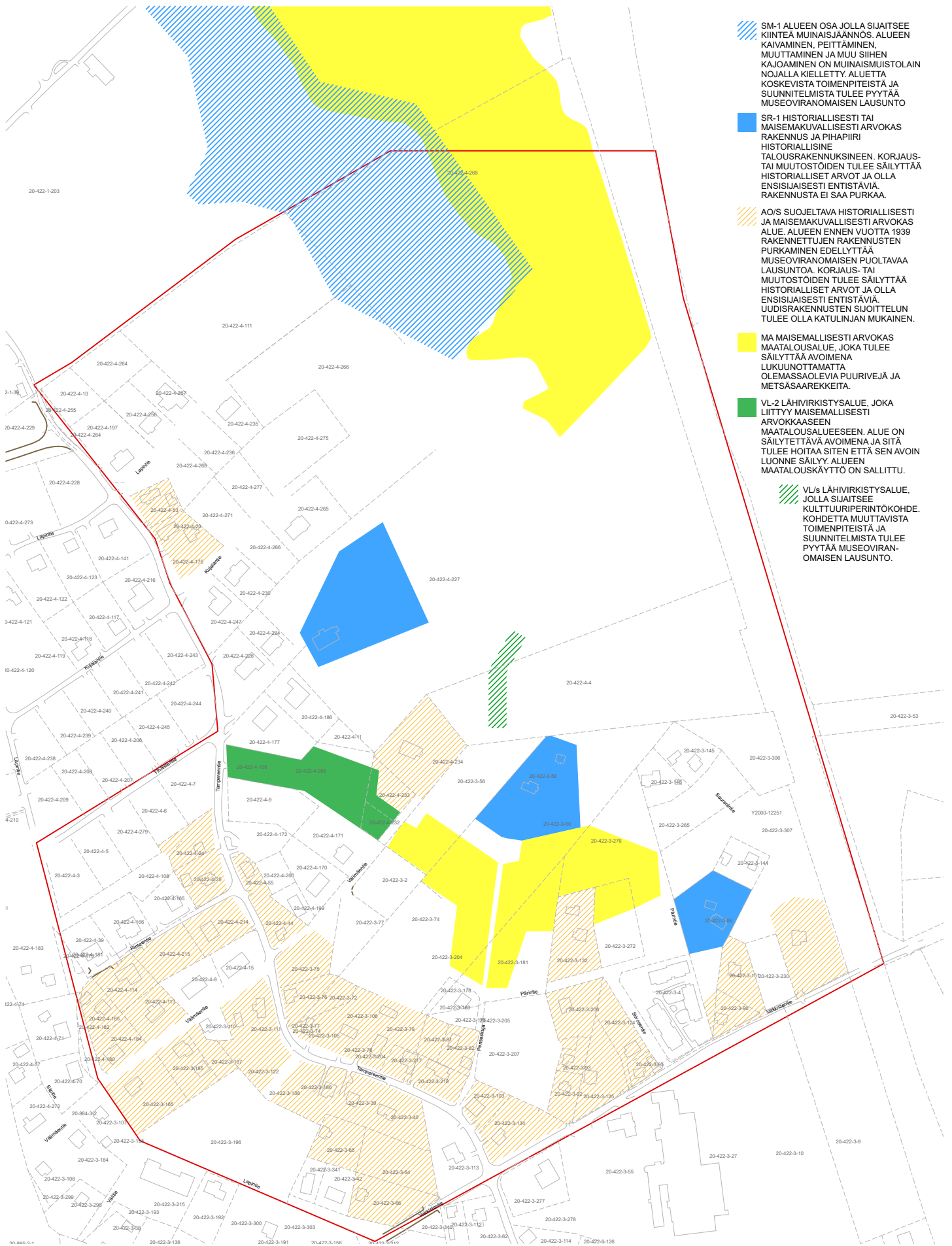
Suullinen tiedonanto

Karisola, Antti. Tiedonanto kohteesta 38. Ylhäinen. Suullinen tiedonanto 28.10.2023, Akaa Viiala. Haastattelija Virtanen J.

Kuva- ja karttalähteet:

Valokuvat ja kartat ellei toisin mainita: Arkkitehtitoimisto Helamaa ja Heiskanen Oy
Uudet ilmakuvat alueesta ja rakennuslomakkeiden kohteista: Rojak OY, Roope Jakonen
Historialliset ilmakuvat: Maanmittauslaitos

Rakennuslomakkeiden vuosiluvut: Akaan kaupungin rakennusvalvonta

ehdotuksia asemakaavamerkinnoiksi

KARTTA 1 : 4000